

Ekippage

Vagnhistoriska Sällskapet's Medlemstidning 4 - 2001

Benstockens Parkering AB

LARM O. BEVAKNING

Årlanda Flygplats
Telefon 08-593 621 50

AMERICAN BUGGY CO.

LARS MICHEELSEN

Gerdingvej 30 – 9520 Skørping – DANMARK

Tlf. int. +45 98 39 60 97

Fax int. +45 98 39 60 44

- Vagnsreovering och hjulreovering
- Montering af vagnsgummi
- Skagler, fjedre, aksler, dele, vagnslykter, beslag
- Tilvirkning af nya vagnar og dele

Med vänlig hälsning Lars Micheelsen

Vaggeryds Kommun

– DÄR HJULEN
ALLTID SNURRAR

Vaggeryds kommun dominerades vid sidan av jordbruket under ett par århundraden av vagnsindustrin. Smed- och timmermansyrkena var väl representerade och dessa yrkesgrupper har varit basen i industrin även efter strukturrenlaggningar. Idag finns en väl utvecklad och modern industriverksamhet i kommunen. Det är med denna bakgrund som kommunen valt vagnshjulet som symbol i sitt kommunvapen.

VÄLKOMNA ATT ETABLERAS I VAGGERYDS KOMMUN.

LEDIG INDUSTRIMARK DÄR DU SYNES UTMED EUROPAVÄG 4.

Kommunledningskontoret, tel. 0370-781 00

Postadress: Box 43 – 568 21 SKILLINGARYD

Stubbsunds v. 13

Box 730 – 131 24 NACKA

Tel. 08-718 32 55 – Fax 08-718 51 13

Mobiltel. Jan Sander 0708-16 85 20

2 EKSJÖ 0000 AB

NÄRINGSLIVET I SAMARBETE MED KOMMUNEN

Kaserngatan 22 – 575 35 EKSJÖ

Telefon 0381-164 60

Telefax 0381-164 90

www.eksjo2000.se

Västmanlands Palltjänst

Saltängsv. 10 B - 721 32 VÄSTERÅS

Telefon 021-13 22 99

Reparation av SIS-pallar.

Inköp och försäljning.

Tillverkning av engångspallar.

Sandvikens Verktygfabrik AB

Arne Larsson

Klangvägen 50 - 811 32 SANDVIKEN

Tel. 026-25 46 35 - Telefax 026-25 78 45

**Tillverkning av stans-,
press- och klippverktyg.**

Mekanisk verkstad.

• B - personbil (även automat)

• BE - personbil med släp

Syntest • Stödlektioner

08-641 02 04, Mobiltel. 0708-62 91 91

Blekingeg. 63 • Fax. 08-644 62 35

info@sodermalmstrafikskola.se

www.sodermalmstrafikskola.se

Ekipage

Nr. 4 2001

Ansvarig utgivare:

Tommy Blomquist
Box 25
247 21 S. SANDBY
070-5445545
tommy.blomquist@brevet.nu

Redaktion

Tommy Blomquist
Catharina Hansen
Korsg. 11
260 20 TECKOMATORP
0418-66 09 59 - 070-239 23 91
catha.hansen@pp.sbbs.se

Innehåll:

Styrelsen informerar	2
15 år tror jag visst det var	2
Foror i Bergslagen	5
Axel Hermelins skapelse	7
Höstresan till Värmland	8
Temadag på Lögdo Bruk	11
Redaktörens funderingar	12
Hasselbergs åkdon	13
Samlarbild - Verkvagn	14
Delsbo lantbruksmuseum	16
Ljusdalsbyggnads museum	19
Österbybruk	20
"Joja" Carl-Johan Lewenhaupt	20
Boktips	21
Två vagnmuseer	22
Läst & Noterat	22
Världsurekord i ilterspann	23
Info om höstresan 2002	23
Pressorser för "Hästskjuts"	23
Gumminattor	24
Årsmötesresa i Gästrikland	25
Skakelmakaren	25
Anm. och bokn. till årsmötesresan	26
Hestekjörötty	26
Ännu en av våra stora hästkarlar	27
Greve Magnus Stenbock	28

Vagnhistoriska Sällskapets adress:

c/o Bertt Lövgren
Stambanavägen 135
141 39 HUDDINGE
hemsida: www.vagnhistoriska.org
e-post: info@vagnhistoriska.org
Postgiro: 58 30 56-7
Postgiro Bank: 9960 260583 0567
Medlemsavg. 170:-/år

Nr 2002 Manusstopp Utgivning

Nr. 1	15 febr.	v. 11
Nr. 2	15 maj	v. 24
Nr. 3	15 aug.	v. 38
Nr. 4	15 nov.	v. 50

Omslagsbild:

Geir Solbakkens (välkänd VHS-medlem) två dölchopper (nordsvenskar) under träning för slädlård, med Age Bergum som kusk. Slåden är en "Moelven langsidede" med last dubbeldrag.

Annonsansvarig:

Str-Sport - Tel. 040-21 54 21
Fax 040-21 63 13

Tryck:

Weinco Grafiska AB, Malmö -01

Ordföranden har ordet

Årets sista nummer av Ekipage och ännu ett år börjar gå mot sitt slut. Jag tänker inte skriva någon årskrönika i detta nummer. Det finns nämligen i detta nummer något mycket mera spännande att läsa. En "15-årskrönika" eller överblick över vad Vagnhistoriska Sällskapet genomfört under åren sedan sällskapet grundades. Mycket har hänt och det finns många fina minnen och upplevelser från Vagnhistoriska Sällskapets femton verksamhetsår. Och mer kan säkert komma de närmaste 15 åren.....

Jag vill i stället rikta uppmärksamheten på några av de satsningar styrelsen gör för det kommande året. Som vi beslutade förra året, är målsättningen att låta nytrycka minst en ny katalog årligen. En arbetsgrupp är i full färd med att ta in offerter avseende tryckning för ett par alternativa kataloger som diskuterats.

Intresset för renoveringar ökar. Vi ser därför ett allt större behov av att utveckla och uppdatera material kring vagnrenovering och vagnvård. Därför har styrelsen avsett medel för ett sådant projekt. När det gäller vagnvård har styrelsen också beslutat att satsa ökade resurser inom detta område. Redan idag görs insatser av ett antal medlemmar t ex inför studieresor. Ambitionen är att hitta nya sätt att sprida kunskaper och diskutera vagnvård bland medlemmarna. Det innebär att vi avser att göra insatser genom t ex temadagar eller temakvällar och på olika sätt vara behjälpliga vid skötsel av vagnar.

Naturligtvis har Carl Gustaf Wrangel skrivit många kloka ord även inom detta område. Jag vill min vara trogen citera ett stycke ur "Handbok för hästvänner" för att påminna om vikten av vagnvård, inte minst då det idag snarare torde vara regel än undantag att vagnar står förvarade en längre tid utan att användas. Wrangel skriver:

"Det är en gammal erfarenhet att vagnar som begagnas flera gånger i veckan längre behålla sitt nya utseende än sådana, som veckas efter veckas, kanske månad efter månad stå väl förvarade i vagnboden, denna må nu vara hur förträfflig som helst. Äfven på grund af denna erfarenhet, är det angeläget att vagnen åminstone då och då drages ut i det fria, öppnas, borstas ren, tvättas och någon tid får stå ute på en skuggig plats."

Jag vill också inför årets slut tacka alla er medlemmar som gjort oerhört fina insatser för VHS i form av resor, temadagar, kurser, utställningar och vid andra evenemang. Jag tror det är få förutnat att möta så fina researrangemang och unika kurser/temadagar. Det är verkligen en förmån att som vagnintresserad vara medlem i VHS.

Ett varmt tack också till alla värdar under årets studieresor som visat era vagnkolorer som förvaras i lider och stallar och som gett VHS' medlemmar möjlighet att se fina vagnar, slädar och andra redskap och att uppleva fantastiska miljöer.

Slutligen, en RIKTIGT GOD JUL och ETT GOTT NYTT ÅR!

Gösta Kylsberg, ordförande

VAD HÄNDER SNART????

2001

8 dec. VHS julbord, Rockelstad

2002

2-10 febr. Vagnrenoveringskurser, grund + forts.

26-28 april VHS årsmötesresa i Gästrikland

27 april VHS årsmöte, Högbro Bruk

9 maj Vagnparad i Linköping (10-årsjubileum)

15-16 juni VHS sommarresa i norra Småland

Sept. VHS höstresa i Baltikum (prel.)

Nya medlemmar i Vagnhistoriska Sällskapet

Arne Axelsson, Arvika
Barbro Berger, Stjärnhov
Barbro Carlsson, Sködinge
Karl-Gustaf Dahlberg, Karlskoga
Lennart Enberg, Pålång
Karl-Gustav Engström, Sundsvall
Ingemar Fredin, Fors
Carl Anders Gerstel, Arnäsfall
Grönsöö Säteri AB, Enköping
Janette Hägg, Malmköping

Petra Jonsson, Kristinehamn
Rolf Jonsson, Korsberga
Madeleine Lindberg, Degeberga
Lögdö Bruks Intresseförening, Timrå
Therese Lövgren, Linköping
Erland Maunsbach, Söderköping
Finn Möller, Västerås
Åsa Nordström, Bergforsen
Björn Nordwinger, Hässelby
Karin Nygard, Mora

Lars Olsson, Munsö
Jonas Paulman, Grödinge
Lars Peterson, Mörlunda
Sven Rydh, Deje
Fredric Sandberg, Västerås
Kerstin Thor Dahlberg, Karlskoga
Jocke Wallenberg, Björkvik
Gerhard Winroth, Stocksund
Kungliga Vitterhets Historie,
Stockholm

Styrelsen informerar

- Styrelsen har beslutat att låta nytrycka en katalog under år 2002
- En ökad satsning på "Vagnvård/kulturarbete" och spridning av kunskap om vagnvård ska göras
- Dokumentation kring vagnrenovering ska utvecklas
- Vagnrenoveringskurserna 2002 har fått bra gensvar
- De nya stadgarna har framtagits som trycksak

Styrelsen genom ordföranden

Vagnhistoriska Sällskapets Styrelse

Ordförande Gösta Kylsberg
Vansö, Hyvena Mellangård,
645 92 STRÅNGNÄS
Tel. 0152-202 02, Fax 0152-522 10
Mobiltel. 0733-74 68 88
gosta.kylsberg@swipnet.se

V. ordförande Agnetha Weingård
Backa 3,
783 95 GUSTAFS
Tel. 0243-24 00 41
Mobiltel. 070-334 91 22
E-post: agnetha_w@hotmail.com

Kassör Bernt Lövgren
Stambanavägen 135,
141 39 HUDDINGE
Tel. 08-449 31 36, Fax 08-449 31 37
Mobiltel. 0709-38 04 81
E-post: bernt.lovgren@telia.com

Sekreterare Anette Kruse
Skogstorp, Haneberg,
640 25 JULITA
Tel. 016-800 10
Mobiltel. 0708-23 01 11
E-post: anette.kruse@telia.com

Ledamot Göran Larsson
Solgårdens, Skarnberga,
247 91 SÖDRA SANDBY
Tel. 046-512 18
Mobiltel. 070-294 55 58

Ledamot Göran Nilsson
Buhult 1269
343 73 VIRESTAD
Tel. 0476-205 19
Mobiltel. 070-636 70 98
E-post: buhult@telia.com

Ledamot Jan-Olof Gustavsson
Spikbruket,
560 13 HOK
Tel. 0393-200 70
Mobiltel. 070-592 00 70

Suppleant Arne Ullman
Johanshem
575 91 EKSJÖ
Tel. 0381-148 39
Mobiltel. 070-543 77 59
E-post: arne.ullman@telia.com

Suppleant Lars Helsten
Kronhagen,
153 94 HÖLÖ
Tel. 08-551 576 67
Mobiltel. 070-629 31 54
E-post: packard@telia.com

Suppleant Tommy Blomquist
Box 25,
247 21 SÖDRA SANDBY
Tel. 0705-44 55 45
E-post: tommy.blomquist@brevet.nu

Suppleant Bengt Y Larson
Luestad gård,
585 91 LINKÖPING
Tel. 013-39 72 50
E-post: l-farm@swipnet.se

Valberedning

Erik Magnusson (sammankallande)
Uddby gård
135 60 TYRESÖ
Tel. 08-770 04 13

Björn Synnerstad
Troserums Säteri,
590 98 EDSBRUK
Tel. 0493-400 08

Kristina Backe
Smedstorp Trolleholm,
268 90 SVALÖV
Tel. 0413-730 10

Medlemskontakt o. Kontaktpersoner

Siv von Rosen
Skirfallshagen,
635 19 ESKILSTUNA
Tel. 016-245 17

Björn K. Höie
V. Lunder Trögstadsveien 325
N-1800 ASKIM
Tel. +47-69 81 50 36

Ingemar Lindqvist
Robertsholm,
517 00 BOLLEBYGD
Tel. 033-28 42 44

Margareta Segersven
Sjundby Gård
Fin-02580 SJUNDEÅ
Tel. +358-92 56 21 92

15 ÅR TROR JAG VISST DET VAR...

sedan en grupp vagnentusiaster från spridda delar av vårt land, den 7 september 1986 mötes på välkända Margretetorps Gästgivaregård i nordvästra Skåne. I bakhuvudet på oss alla fanns en idé om att kanske bilda en liten klubb. Vi skulle träffas hos varandra, byta tankar om åkdonen vi ägde eller kanske ämnade införskaffa. "Meka" tillsammans, köra våra vagnar, göra små resor för att bese vagnar av olika slag. Förslagen var vaga. Lusten att inta krogens alla läckerheter vid det välkända, enorma smörgåsbordet var betydligt starkare.

Ja, detta var grunden till Vagnhistoriska Sällskapet, som så sakteliga startade sin vingliga färd längs ojämn och krokig väg med farliga fallgropar som nästan kunde ha stjälpt vagnen för gott. Motgångar är dock till för att övervinna. Vagnen kom på hjulen igen och började rulla. Så upplevde jag Sällskapets första år.

Det var ett stort behov av skilda slags verksamheter. Hur många kvällar och nätter satt vi inte vid telefon till långt in på nätterna och samtalade om vad vi kunde tänka oss vara Vagnhistoriska Sällskapets framtid. Telefonräkningarna kom, chockade, men sedan de väl betalats fördes de in på nöjeskontot, som var ganska obetydligt, tålde en belastning.

Enhälligt beslöts att arrangera studiebesök hos ägare till vagnar och redskap, samt att Sällskapet borde låta nytryckta kataloger från de i vårt land mest kända tillverkarna av häståkdon och jordbruksredskap. Med en mycket svag kassakista, som merendels skramlade nästan tom, kassören vred sina händer. Tryckeriet gav några månaders anstånd med betalningen.

De reseansvariga som Styrelsen utsåg bland medlemmarna saknade all erfarenhet av jobbet, men måste nu visa vad de dög till.

Medlemmarnas glädje och entusiasm blev som sockerbitar åt sliten åkerkamp. Vi tog ny tag, ständigt

med blickarna riktade framåt. Av begångna felaktigheter lärde vi, tog stötarna, spottade i händerna.

Styrelsemedlemmar kom, satt och byttes. Ett måste, att samtliga borde ge så mycket kraft som möjligt för att få fart på Sällskapet. Kontaktpersonerna runt om i landet likaså. De måste vara lyhörda för medlemmarnas värdefulla kritik och kreativa uppslag. Att hålla liv i ett ideellt riksomfattande Sällskap kräver mycket. Därför så angeläget med starka medarbetare, som verkligen kan ge något av sig själv, tid kraft och idéer. Ofta också satsa en slant själva på detta sitt intresse.

Kontakten med medlemmarna ansågs angelägen. Ett av ordf utsänt informationsblad en gång i kvartalet berättade om händelser som varit och som väntade. Åkdon som var till salu eller önskades köpa, ja, innehållat var ganska trevande. Efter ytterligare några år hade Sällskapet fått en medlem som åtog sig att skriva en något litet mera fyllig, enkel tidskrift, som inte behövde kosta Sällskapet så mycket. Namnfrågan på tidskriften diskuterades och förslag inkom. Efter omröstning fick tidskriften namnet EKIPAGE, som i mångas öron klingade väl. EKIPAGE var namnet på den bok som välkände, vagnentusiasten och civilingenjören AXEL CRONQUIST utgav 1952 och som för de flesta av oss blivit något av ett måste att få äga, men som sedan flera decennier är slutsåld på förlaget. Tyvärr har inte ett tillstånd att få utverka boken i ny upplaga gått att utverka av Nordisk Museet som har ensamrätt till boken.

Sällskapetets lilla gula medlemstidning i A5 format blev alltså EKIPAGE. Den togs väl emot i all sin anspråkslöshet. Redaktör var Åke Terjus med hjälp av Lisbeth Råman. Små trevliga artiklar om Sällskapetets resor, kurser i vagnrenovering och andra intressanta notiser med anknytning till häst och vagn, samt annat smått och gott. Jag minns hur vi, alltid under tidspress, satt sena

kvällar och nätter, häftade samman sidor, skrev ut etiketter, klistrade frimärken och packade i kartonger till den vänlige lantbrevbäraren för vidare transport till medlemmarna.

Att få till en bra resa var också ett intressant och roligt arbete. Vi som var utsedda att planera dessa åkte från gård till gård inom området vi önskade besöka, för att fråga om det fanns vagnar och om man kunde tänka sig visa dessa för våra medlemmar. Vi var förberedda med infoblad och några ex av EKIPAGE att lämna över samtidigt som vi presenterade oss. En del mottog oss med skepsis, ja, de kunde stänga dörren mitt framför näsan på oss. Förvissade om att vi var ute i olagliga ärende. Andra däremot tog väl emot oss, visade sina samlingar av åkdon, som stätt bortglömda i årtal, samlat damm och smuts, angripna av möss, råttor kattskit, mal, trämask och spindelnät belagda med decenniernas kulturstoff. Man var av förstälige skal inte så glad för att visa dessa gamla åkdon för en större grupp besökare. Med lite övertalningsförmåga och erbjudandet om hjälp att få samlingen i presentabelt skick, så lyckades det dock mestadels. Man var sedan översvallande tacksam och erbjöd sig visa herrgården eller andra intressanta byggnader, som t ex, nyuppförd ladugård av senaste snittet, sin uppfödning av avelsdjur, vackra park och annat. Med stor glädje mottog vi erbjudanden. Därmed blev det många intressanta och skiftande studieresor att visa våra medlemmar. Ett drygt arbete som krävde rejäl framförhållning.

VAGNVÅRDARGÄNGET/KULTURARBETARNA var den grupp som i ur och skur helt frivilligt och utan ersättning åkte landet runt med skurhinkar, dammsugare, bors-tar, svampar, läderolja, hjullyft, kaffekorgar och allt annat som krävs för att fräscha upp de gamla dyrgriparna, vilket kunde ta ett par dygn i anspråk. Vi hade trevligt under denna sysselsättning, som kan tyd-

as mindre angenäm. Vi fick se resultatet av vårt arbete. Bäst av allt då vi oftast såg tacksamheten hos ägarna till vagnarna, som på sina håll själv deltog i arbetet. Plötsligt blev de intresserade av sina åkdon, som de hädanafter ville sköta om, vara aktsamma om och bevara i den miljö där de hör hemma. Självklart blev dessa vagnägare också nya medlemmar i Sällskapet. Vi, nedsmutsade vagnvårdare, blev vanligtvis inbjudna till en smaklig måltid hos vagnägarna som ett tack för utfört arbete.

Då vi sedan kom med våra mellan 50 och 100 deltagare på studieresa, så togs vi väl emot. Ja, det hände att vi alla bjöds på en smaklig fältlunch i det gröna, eller på ett glas svalkande dryck i vagnslidret eller herrgårdssalongen. Vi vagnvårdare njöt av frukten av vårt arbete. Visst kan man kalla detta kulturarbete?

1992 utkom första numret av EKIPAGE i den form medlemstidningen har i dag. Ett enormt stort projekt. Tommy Blomquist blev tidningens redaktör, Tommy hade god erfarenhet av liknande skrifter i andra sammanhang. Ett gigantiskt arbete, att utöva på sin fritid, i all synnerhet som Tommy dessutom under en period satt som Sällskapets ordförande. Visserligen knöt Tommy ganska snart Catharina Hansen till redaktionen som medarbetare. Catha som vi alla känner från våra resor, pennan i ena handen och kameran i andra handen. Hennes reseskildringar läser vi med stort intresse.

Många medlemmar hörde av sig och tackade för nya trevliga, färgglada EKIPAGE. Tacksamt har redaktionen mottagit flera artiklar av stort intresse, som införts i nummer efter nummer av EKIPAGE och som bidragit till att ge tidningen efterlängtat tyngd.

Vi alla andra medlemmar i Säll-

skapet måste dock komma i håg, att tidningen till stor del blir vad vi gör den till. Alltså, låt oss hjälpas åt att sända in några trevliga rader till redaktionen, kanske några foton av vagnar eller gamla jordbruksredskap från hästtiden. Berätta om Din första tur bakom plogen eller på slättermaskinen, i skogsarbete eller som kusk på landån. Skriv om någon trevlig bok du läst, som kan intressera våra medlemmar. Glöm inte att skriva vad Du tycker om EKIPAGE. Ris eller ros till Tommy! Det är inte så mycket vi kan slösa med, men kom i håg, tacksamhet och omtanke kan vi dela ut i mängd till många, många och kanske några till.

En "vagngrupp" tillsattes med uppgift att presentera de i Sverige vanligaste vagntyperna, med namn, bild, historia, teknisk data och användningsområde. Denna bok utkom 1998 med namnet VAGNHISTORISK HANDBOK. En bok som Sällskapet hoppas skall bli till nytta och glädje för intresserade.

De kurser Sällskapet erbjudit i vagnrenovering har varit fullteknade och lärarika. Önskvärt är att sådana kan arrangeras även i fortsättningen. Öknaskolan, på vilken dessa kurser under senare åren ägt rum, ligger centralt i landet. Deltagare från Skåne till Norrland har sökt sig dit. Så också gotlänningar och norrmän.

Temadagar med olika innehåll har ägt rum på flera orter i vårt land. Dessa har dragit många besökare bland Sällskapets medlemmar. Intresse och entusiasm har präglat dessa dagar. Samtidigt har ledningen för dessa Temadagar kommit sina medlemmar närmre och kunnat utveckla ett givande fortsatt samarbete med ett ex, planera studieresor och kurser av skilda slag. Lantbruksmuseer och andra museer har visat stort intresse för Sällskapets

verksamhet och detta kommer troligen att komma till uttryck under kommande års studieresor. Att vara utsänd representant vid dessa Temadagar kräver en hel del allsidigt kunnande inom verksamhetsområdet, samtidigt som det ger tillbaka så mycket av kraft och energi för fortsatt strävan och kamp för ett aktivt, framåt Sällskap.

Intresset för att arbeta med hästdragna jordbruksredskap är i starkt stigande. Flertalet av oss har en liten jordlott där vi kan träna, plöja, harva, så och skörda. Priserna på hästdragna redskap är ännu låga, men inom kort kommer de sannolikt att stiga markant. Våra svenska kallblodiga hästraser, ardenner och nordsvenskens är härliga, pålitliga och samarbetsvilliga om de blir väl omskötta och får gå i arbete.

Vagnhistoriska Sällskapet ordnar kurser i jordbrukskörning med häst, som vi hoppas skall bli omtyckta och lärarika.

Samtidigt med årsmötet 2001 kunde ordförande, Gösta Kylsberg, meddela att Sällskapet nu fått sin hemsida på nätet. Alltså ytterligare ett steg framåt i tiden för Sällskapet. Därtill även en proffsig utförd folder om Sällskapets verksamhet, att delas ut vid lämpligt tillfällen.

För mig, som varit medlem allt sedan Sällskapet bildades, känns det utomordentligt trevligt att få följa denna positiva utveckling av Vagnhistoriska Sällskapet. Inte i min vildaste fantasi skulle jag den 7 sept, 1986 kunna drömma om detta. Det har för mig varit en hisnande upplevelse att ha haft förmånen få arbeta för Vagnhistoriska Sällskapet under alla dessa femton år. Tack!

Slutligen önskar jag Sällskapet en lyckosam framtid med idogt arbete för kulturens bevarande inom Sällskapets arbetsområden.

Siv von Rosen

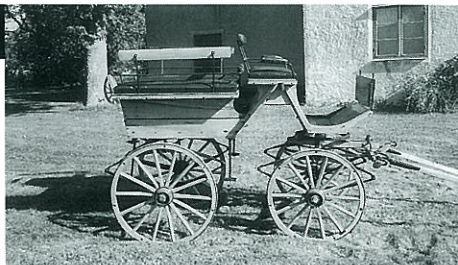
TILL SALU

Charabang/Vurst,

i mycket gott skick säljes genom anbud.

Ingemar de Flon,

Tel. 0498-300 49 (kväll)

Foror i Bergslagen

Min farfar körde foro av malm och som bakfora brännvin och sill. Han var van att sova på frusen halm i Betwalln och var det bar till.

Så diktar Kerstin Hed i "Glimtar över Sotdalarna". Hon kom från en trakt i Bergslagen, där många småbrukare på 1800-talet drygade ut den klena förtjänsten från den egna jorden med inkomster från forverk-samhet.

Det fanns två typer av foror i Bergslagen, dels sådana som försåg närliggande hyttor och bruk med kol, malm och tackjärn, dels sådana som gick längre sträckor, ner till hamnstäderna vid Mälaren och Vänern eller ännu längre bort, t ex till Gävle, med last av stångjärn, tackjärn, koppar, järnmanufaktur av olika slag och trävaror. I bakfora tog man brödsäd, salt, sill m m. Det var den tidens långtradare.

I Nora bergslag körde man nästan uteslutande med hästar, som köpts av bönder på slättlandet eller av västgötar. Oxar framför fordonen var inte så vanligt i Bergslagen. Oxarna hade visserligen fördelen att vara billiga i drift; de krävde inte havre och fullgott hö som hästarna utan nöjde sig med enklare foder, men å andra sidan var de betydligt långsammare än hästarna.

Viktigast var körlorna på vintervägarna. En riktig vintur, med frusna vattendrag och snö, var avgörande för verksamheten. Hans Järta, som var landshövding i Falun i början av 1800-talet, sade att dalkarlarna fruktade barvinter lika mycket som missväxt.

Från Finnhyttan i södra Dalarna berättas att inte mindre än 400 hästforor kunde passera orten en vinterdag. Det ger ett begrepp om omfattningen av forverksamheten i Bergslagen.

Historikern Gustaf Utterström har visat att varuforslingen 1859 var den mest inkomstbringande binär-

ingen för allmogen i Västmanlands län. Särskilt bönderna i Romfartuna och Fläckebo, som låg vid den viktiga Koppbergsvägen (Dalkarlsvägen) mellan Falun och Västerås, gjorde goda förtjänster. I Medåker, nära Arboga, fanns uttrycket "att köra i bers", d v s till Bergslagen.

Även bönder från landskap längre söderut, t ex Närke, Sörmland och Östergötland, sökte sig under försäsongen till Bergslagen för att få extraförtjänster. De var ofta hemifrån i flera veckor och kallades "utförsbönder". Bland forkarlarna kunde man också finna en och annan kvinna. Det var ingenting som förvånade i Bergslagen, där det var vanligt att kvinnor deltog i gruvarbetet, t ex genom att "skråda malm".

I landshövdingarnas ämbetsberättelser från mitten av 1800-talet kan man också hitta kritiska synpunkter på fortrafiken. Bl a ansågs det att bönderna visade större intresse för sina dragare än för sina ladugårdar, vilket hade till följd att kreatursbe-

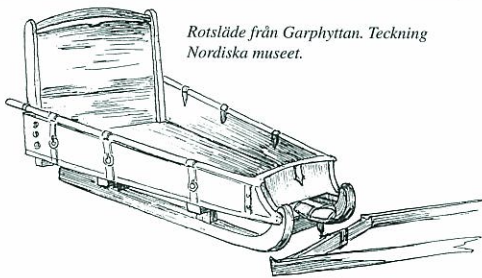
för västra Västmanland. Det lustiga bestod säkert mest i att supa. Kanske var det vid sådana tillfällen man avlade "stora bergsmansexamen", som inte var något kunskapsprov i yrket utan bestod i att kunna ta 24 supar utan att blinka. Som tur var klarade sig hästarna mestadels hem utan körkarlarnas medverkan.

Malmslåden kallades i denna del av Bergslagen rotslåde och var i jämförelse med bredbukig kolyrskars ganska smal, med liten framstam och bred och hög bakstam. Medarna stack ut en bit där bak, med plats för körkarlen att stå på. Baktill fanns det också handtag, så att släden lätt kunde styras undan gropar på vägen eller stjälpas vid framkomsten.

Modellerna på malmslådarna kunde skilja sig från socken till socken. Enligt professor Sigurd Erixon rörde det sig om olika kulturer. I Söderbärke, där slådarna också hade en hög bakstam, kallades de palmsöndagar. I Norberg på andra sidan landskapsgränsen var det otänkbart att köra en palmsöndag. Där begagnade man raka, lådformiga malmslådar.

Malmkörtardräkten bestod av knäbyxor i vadmal, snösockor, becksömsstövlar med tjocka näverbottnar, färskinnsplåns med ullsida inåt, hundskinnsmössa och kalvskinnshandskar. Sist spändes om midjan ett förskinn, som av väta och torka blivit stelt som horn.

Till förböndernas utrustning hörde också en piska, vars skaft var kort och tjockt och ofta förstärkt med en rejäl blyklump i änden. Skaftet var lindat med skinnremсор i ett vackert mönster. Snärten var lång och grov. Blypiskan användes inte för att mana på hästarna utan var ett försvarsvapen. Det var särskilt långfararna som behövde denna piskan, till skydd mot rånare som lurade i de mörka skogarna. Forbonden lindade snärten om armen och slog med skaftet. Han kunde också använda piskan som

Rotslåde från Garphyttan. Teckning Nordiska museet.

sättningarna minskade. Till de negativa sidorna hörde också missbruket av sprit med ty åtföljande slagsmål efter vägnarna. Myndigheterna menade därtill att det jämförelsevis lättjefulla forlivet minskade lusten för mera ansträngande arbete.

Rotslådar och palmsöndagar

Vid malmkörningen var avstånden i allmänhet inte så stora. "På gruvfärderna råkades bergsmän från skilda byar, och vid rastställena gick det lustigt till, så malmkörningen var ett efterlängtat nöje", skriver Ingmar Hasselblad i en hembygdsbok

hammare, när han behövde befria hästens hovar från snö- och isklumpar. Blypiskan omtalades både hos Kerstin Hed och hos den värm-ländske författaren Gustaf Schröder.

Forbönderna hade alltid med sig ett skrin med mat, som ofta var så rikligt tilltagen att den räckte i flera veckor. Till hästen lade man ett rejält fång hö ovanpå lasset. Övernattningarna skedde på gästgivargårdarnas enklare avdelningar eller också i primitiva login hos någon bonde efter vägen, där som Kerstin Hed skriver, man kunde få sova på frusen halm. Vanligare var nog en sovplats på ett dragit trägolv med en sliten hästfilt som täcke. Ofta betalade man där bara för kaffe, som alltid stod varmt på spisen.

En västmanländsk forbonde, Skräddarfar, intervjuad i en hembygdsbok, berättar att det var besvärligast på våren, då vintervägen, som gick över kärr och sjöar, började bli osäker. För att slippa betala bropengar då man skulle över Dal-

Karavan med foror på en vinterväg i Bergslagen.

Foror med kärror

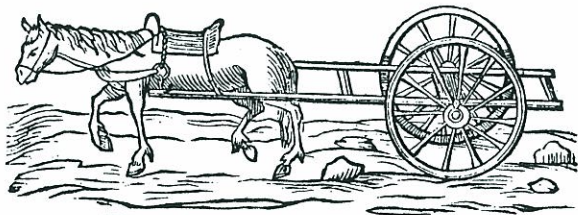
Carl von Linné stötte på foror på sin västgötaresa 1747. Men det var inga slädforor utan långa rader av kärror, som bildade formliga "tåg-

tillbaka med sina små knubbiga hästar med stående man och sina tvåhjuliga kärror utan fjädrar, med pytsar för tjära eller vagnsmörja dinglande vid ena skalmen. De hade avlämnat sitt stångjärn och i stället försett sig med sill och salt, kaffe, socker samt framför allt Sundins snus i fjärdingar, och som de nu själva tagit sig litet till bästa, tyckte de sig utom staden ha frihet att stoja och skråla efter behag. Att komma dem för nära var heller inte gott för en skolpojke, ty av gammalt hyste de agg till allt vad skolpojkar heter, så att antingen fick man ett piskrapp eller skuffades man i diket. Orsaken var nog den, att de vintertid alltid blev trakterade med snöbollar.

Närmare staden mötte vi också spannmålslass från stadens grossörer, såsom Bohman, Schensson, Flodin och Moberg, vilka dagligen körde spannmål till gamla kvarn för att där malas. Det var då vanligt att se grosshandlare Schenssons häst åtföljd av en stor tvåhornad gumse, som likt en gårdvar troget följde hästen och höll alla skolpojkar på behörigt avstånd".

De långväga fororna på Bergslagens vägar blev snart ett minne blott. Det var tågen som tog död på forverksamheten. Forbönderna kunde inte konkurrera med järnvägens priser. När järnvägen mellan Uttersberg och Köping började trafikeras 1865 gick förtvivlade forbönder så långt att de utförde sabotage mot rälsen. Men de kunde inte stoppa utvecklingen.

Ingmar Edvardsson

Linné har tecknat detta ekipage på Edsvägen.

älven, körde man långa sträckor på älvens is.

- Jag minns hur nära det var många gånger, att jag hade blivit kvar i älven med både häst och lass.

Forkarlarna höll för det mesta ihop för att kunna hjälpa varandra om det skulle behövas. Tex för att ta sig upp för en besvärlig backe eller för att försvara sig mot rånare. På ett ställe vid vägen fanns ett rös med småsten och pinnar som kastades upp till minne av en olycka, då en fullastad forä kommit på glid och vält över körkarlen som dödats.

Hur stort lass man tog? Fyra tunnor råg då man for till Avesta eller Horndal och 60 lispund järn (510kg) i bakfora till Västerås.

sätt". De fanns i stort antal, 600 om dagen, på den sk Edsvägen, där bönderna körde järn bl a till Göteborg. Troligen hade järnet fraktats med båt av Väneren från Kristinehamn, som var en stor utskeppningshamn för järn.

"Här brukas inga tömmar utan går den ena märren efter den andra så att en karl ofta körer 12 a' 15 kärror, medelst det han går efter och ropar eller kastar sten...", skriver Linné.

I "Arosiana III" (1916) ger signaturen C.N.L.-r. en minnesbild av foror ur ett skolpojksperspektiv. Platsen är Hovdestalund norr om Västerås på 1870-talet:

"På hemvägen kom forbönderna

AXEL HERMELINS SKAPELSE – VAGNMUSEUM I TRANÅS !

Gripenbergs slott, Sveriges största och enda bevarade träslott. Uppfördes 1663–1667 som jaktstlott för Carl Gustaf Wrangel. Det har sedan 1797 varit fideikommiss inom ätten Hermelin. Nuvarande ägare är Fredrik Hermelin, brorson till Axel Hermelin, grundare av Tranås Vagnmuseum.

Året är 1962 och det är vagnparad i Tranås. Den landå som ses på bilden är Vadstenabygdens sista hästdragna postdiligens. Kuschen är f.d. beridaren Karl Anderberg på Flyinge. Hästarna är från Berg, Ebbarp utanför Tranås. Stående bredvid – Axel Hermelin, grundare av Tranås Vagnmuseum.

Axel Hermelin hette mannen som genom entusiasm, idéer och förmåga att inspirera andra sett till att Tranås idag har ett vagnmuseum av hög kvalitet.

Axel Hermelin, 1909 – 1975, var son till Joseph Hermelin som 1915 blev fideikommissarie på Gripenberg utanför Tranås. Gripenberg är för övrigt Sveriges största träslott, byggt som jaktstlott av Carl Gustaf Wrangel under åren 1663 – 1667. Till det yttre påminner slottet om Skokloster, som också uppfördes av Carl Gustaf Wrangel.

Tågresenärer som reser sträckan Tranås-Nässjö ser det vackra gula träslottet på höger sida strax efter Tranås.

Axel Hermelin utbildade sig så småningom till ingenjör, bl a i Tyskland och hade flera anställningar som sådan innan han sadlade om och blev gymnasielärare. Han undervisade i naturhistoriska ämnen, sista tiden i Mjölby.

Men hemma på Gripenberg fick Axel Hermelin redan under barndomen ett starkt intresse för vagnar och slädar av olika slag samt deras historia. Genom gåvor och köp skapades senare en mycket förnämlig samling.

1961 ställde Christer Hermelin (bror till Axel), dåvarande ägaren till Gripenberg, oxstallet i Mörbylunds gård under Gripenberg till förfogande som museum. Detta museum invigdes 1962. Under själ-

va invigningsdagen gick en vagnparad från Tranås centrum ut till Mörbylund.

Axel Hermelin blev vagnmuseets intendent, en syssla som han behöll till sin bortgång.

Från 1970 fanns museet i ladugårdar i Hjälmaryd, Skrubbe och Fetås innan det 1988 kom till sin nuvarande plats i Hubbarps ladugård vid södra infarten till Tranås.

Mycket hann hända innan museet var på plats och lokalfrågan löst. För att påskynda att vagnmuseet kom på permanent plats tog några ungdomar 1983 initiativet till att stödföreningen Axel bildades. Som mest hade föreningen 400 medlemmar och tillsammans med ytterligare några personer kunde de i september 1991 se resultatet av sina ansträngningar.

De aktiva och duktiga tranåskuskarna satte sommaren 2001 ihop två fyrspann till ett årtaspann med gott resultat och till glädje för alla häst- och vagnintresserade. Här kör ekipaget (renmalagsvagn) på riksväg 32 (Motala-Vadstena). Kuskar: Weine Weideborg, Göran Johansson och Ingvar Jakobsson m.fl.

Då invigdes Tranås Vagnmuseum i Hubbarps ladugård i samband med Jönköpings läns hembygdsförbunds sommarresa.

I mitten av 1990-talet lades stödföreningen ned och huvudmannaskapet för museet övergick därmed helt till Holavedens Hembygdsförening.

Holavedens Hembygdsförening ser fram emot ett besök av Vagnhistoriska Sällskapet under sommarresan till Småland 15-16 juni år 2002.

Välkommen hälsar
Leopold Creutz, museiansvarig
Gösta Sanfridsson, sekreterare

Höstresan till Värmland

24-25 augusti 2001

VHS:are utanför smedjan i Lennartsfors.

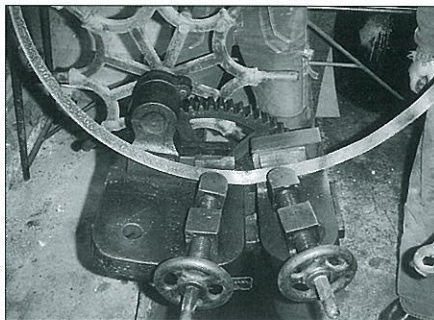
Samling i Lennartsfors

Efter en lång "bergochdalbans"-körning på en "genväg" genom ett värmländskt skogslandskap hördes plötslig i bilen ett utrop: "Där är den!" Det var VHS-logon på en skylt och en pil som markerade att vi skulle svänga höger för att komma till samlingsplatsen och det efterlängjade kaffebordet på Strömsborg i Lennartsfors.

Internet är bra att ha om man vill friska upp minnet innan man sammanställer en reserapport till Ekipage. Lennartsfors hemsida hälsar oss

Demonstration av vagnhjul i Lennartsfors snickeriverkstad.

Lennartsfors smedja: En sinnrik apparat för justering av järnhjulens omkrets.

– med en valsmelodi – välkomna till den vackraste platsen i Norden och ger en utförlig Ortsbeskrivning. Samhället ligger i Årjängs kommun i sydvästra Värmland vid sjön Lelängens norra ände. Sjön Lelängen ingår i Dalslands kanals sjösystem

och de tre slussarna vid Lennartsfors var färdiga 1868. Vid vattendraget – Ränkeforsen – fanns redan på 1500-talet en vattenkvarn. På 1600-talet omnämns här också en vattendriven såg.

Lennartsfors bruk, som givit orten dess namn etablerades år 1839. Det var ett järnbruk, som - genom åren fram till 1877 - tillverkade allt från ångbåtar och tröskverk till vällingklockor och spottkoppar. Vad mera välkänt kan ha kommit från Lennartsfors? Vad sägs om sådana namn som Original Odhners lilla räknedurra och Tomas Wassberg.

Strategiskt placerade i rad parallellt med Ränkeforsen låg i tur och ordning smedja, mekanisk verkstad, sågverk och snickeri. Innan

elektriciteten kom till orten vid förra sekelskiftet fick de alla sin kraft från vattenhjul i en av trä uppbyggd ränna. I smedjan demonstrerade skickliga hantverkare hur man vidgade eller minskade järnringarna till vagnshjulen. I snickarverkstaden

Travmuseets vagnsamling: OBS! De dubbla fjädrarna.

Travmuseet i Årjäng visar hästens utveckling genom tiderna: Grynings hästen.

När Arne Axelsson (t.h. i vagnen) skulle ta emot VHS vid Långelanda tingshus skjutsades han dit med häst och vagn.

fungerade alla maskinerna, som kördes igång under skrammel och dån. Här visades finesser och knep vid tillverkning och reparationer av vagnshjul.

Årjäng ligger mitt i travrike.

Värmland var ett av de landskap där det tidigast – redan på 1880-talet – bildades travklubbar och anlägdes tävlingsbanor. Här arrangeras nu över 100 travtävlingar om året och det föll sig naturligt att förlägga ett travmuseum till denna trakt. I en byggnad i direkt anslutning till Årjängs travbana invigdes Nordiska Travmuseet i juli månad 1998. I nybygget införlivades redan från början en stor hörsal med modern utrustning och en restaurang med utsikt över travbanan. Detta gör det möjligt att hyra ut lokalerna till konferenser m.m. Vi VHS:are fick testa hörsalen där det visades ett vackert och suggestivt bildspel som belyste relationen mellan människa och häst genom tiderna. I restaurangen serverades en superb lunch. Guiden Marita lotsade oss genom museet, som medelst bild, ljud och modeller berättade om hästens ursprung och dess stora betydelse för människan genom århundradena. En snabb och stark häst gav sin ägare en mycket hög status. Redan på Caesars tid anordnades hästkapp- löpningar. I museet fanns en modell av Cirkus Maximus – en kapplöpningsarena i Rom, som på 300-talet rymde över 200.000 sittande åskådare.

En avdelning behandlade hästens anatomi och veterinärhistoria. Vete-

rinerna ansågs förr lågt stående och utbildades även till klockare för att kunna försörja sig.

Naturligtvis berättas här även om kända travhästar och skickliga kuskar. I en speciell travjukebox kan man välja mellan olika filmupptagningar från minnesvärda travlopp. Till museet hör också en samling vagnar som finns uppställda i en särskild lokal några hundra meter bort. Här fann vi bland många andra en patentgigg från Åstorp och en resvagn från tidigt 1800-tal – ovanligt nog försedd med dubbla fjädrar där bak.

Långelanda tingshus var resans tredje anhalt. Det är landets äldsta bevarade tingshus. Det var i bruk från 1802 till 1936. I själva tingshallen finns fortfarande det ursprungliga domarbordet kvar tillika med en halvcirkelformad bänk med plats för de tolv nämndemännen. Under

varje sits fanns en låda där aktuella papper kunde förvaras. På 1860-talet dömdes här socknens kyrkoherde, Anders Lindbäck. Han hade åtalats för att ha lagt arsenik i nattvardsvinet till fattiga och sjuka. På så sätt menade han att församlingen skulle slippa dryga utgifter för fattigvården.

Under 1800-talet var **Borgviks bruk** ett av de mest betydande brukna i Värmland. Man skeppade järn till ett 45-tal länder och järnet till Eiffeltornet kommer från Borgvik. Bruket som en tid också drevit sågverk och träsliperi lades ned på 1920-talet.

Nu är Borgvik klassat som en kulturmiljö av riksintresse och är en av Värmlands bäst bevarade bruksmiljöer från äldre tider. Många av husen är byggda av slaggsten. I den gamla kvarnen bedrivs nu konferens och restaurangverksamhet och där serverades vi lördagens supé. Hyttruinen lyste trolskt i fasadbelysningens sken, när vi efter maten vandrade tillbaka till våra tilldelade rum i de olika små husen. Red. övermattade i ett hus med det fantastiska namnet "Futten"

Borgviks kyrka är en av Värmlands vackraste, med praktfulla takmålningar. Här anordnades sent på kvällen en stämmingsfull orgelkoncert för oss VHS:are.

Efter söndagens frukost samlades vi i Borgviks museum där Hans Hedberg från Borgviks hembygdsförening berättade om bruket. Om inte Karl XII blivit skuten 30 nov 1718 så hade troligen Borgvik fått stadsrättigheter. Vid ett flertal tillfällen hade Karl XII på väg till Norge passerat Borgvik och då övernatat hos brukspatron Borgström och

En av Värmlands museums rariteter.

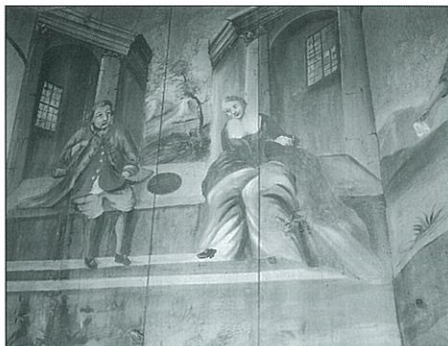

von Echstedtska gården. Bänken vid köksbordet hade ett praktiskt vändbart ryggstöd.

konungen gillade allt det han såg där. 1716 fick man tillstånd att bygga socken och bygga kyrka och den invigdes 1718 samma dag som kungen stupade. Någon stad blev det aldrig. Idag bor 360 personer i Borgvik, men tidigare har här levt över 1400. Många turister söker sig nu hit och vid midsommarfirandet kan här strömma till 10.000 besökare

Vid **von Echstedtska gården** i Kila togs vi emot av guiden Käthy Nilsson som mycket medryckande berättade för oss om gården och dess historia. Som tur är har Värmland fått behålla denna klenod på ursprunglig plats. Värmlands museum köpte gården år 1939 annars hade den förmodligen hamnat på Skansen i Stockholm. Det var assessorn från Kungliga myntverket, Bengt von Echstedt, som lät bygga gården 1762 – 1764. Efter en tidig pensionering hade han då flyttat till Värmland. Husen placerades efter karolinertidens ideal helt symmetriskt. Framför den långa låga huvudbyggnaden ligger två flygelbyggnader och på var sin sida om huset ett lusthus och ett hemlighus. Det sistnämnda är vida berömt för sin burliska målningar, där man kan se herrskapet sittande bredvid varandra på var sitt av avträdet håll och tjänstefolket kommer tillskyndande med tyglappar för den personliga hygien. Målningarna i lusthuset visar trädgårdsmästaren och hans folk i arbete.

Även om gården till sitt yttre ser mycket karolinsk ut, så präglas interiören mer av rokokons anda. Väggarne i alla rummen pryds av vackra färgrika målningar. I den stora salen har dessa bibliska motiv.

Hemlighusets intima målningar von Echstedtska gården.

Det sägs att Bengt von Echstedt från Myntverket tog med sig sedelmakulatur, som han sedan signerade och använde. Med hjälp av en bror och en dräng slog han sig också på falskmynteri. När drängen hotade att ange sin husbonde mördades han och begravdes under golvet i ett av rummen där han sedan spökar. Vilken herrgård håller sig inte med ett spöke?

Vår guide hade speciellt för VHS räkning tagit fram bouppteckningen efter Bengt von Echstedt. Den innehåller nämligen uppgifter om en mängd äkdon. Red. fick en kopia för vidarebefordran till Ekipageläsarna.

Söndagens lunch intogs på Hotell Gustaf Fröding i Karlstad och sedan bar det av till Värmlands museums vagnhall norr om staden. Susanne Hallgren tar emot och informerar. För tjugo år sedan skulle vi ha kommit, säger hon. Då var alla vagnarna fina, men i ett tidigare förråd blev de både brandskadade och lagerskadade. Drömmen är nu att göra ett

par av vagnarna användbara och körklara, för att kunna användas vid speciella tillfällen. I övrigt vill man försöka bevara dem i det skick de är nu. På en av vagnarna – en kupé – fanns en liten detalj, som jag inte kan minnas att vi sett någon annanstans. Det var en spårhake på dörren som passade in i ett håll på vagnkorgen så att dörren ej kunde blåsa igen. En litet holsteineraktigt vagn från sent 1700-tal väckte berättigt uppseende. Och naturligtvis fanns här också karrioler.

Resans sista mål var Alsters herrgård – Gustaf Frödings födelsehem. Tyvärr hade undertecknad ej möjlighet att närvara där. Orken tröt efter en envis lunginflammation. Men jag hörde av Tommy att guiden där – Anna Klara – var enastående entusiastisk, fantastisk och verkligen kunde väcka intresse för Gustaf Fröding och hans liv och verk.

Text: Catharina Hansen
Foto: Tommy Blomquist

Åke och Köre Redskap

1 st grönmålad Täckvagn med kåldes beklädnad D ² med källar	20	1 st kohyres	.8
1 st D ² mindre blåmålad	12	3 st gamla Hysörar	.12
1 st kurslåda	4	5 st vedstidlar röd jerndringar	.40
1 st Chaise grönmålad beklädd med läder	5	1 st gödseljärna	.21
1 st D ² sämre okladd	2	5 st Hökarror med skodda hjul	2.24
1 st Ridsadlad släda	3	2 st Säckjärreskrof	.8
1 st D ² blåmålad	2.24	2 st vattensläda	.16
1 st D ² gammal	2	2 st Timmerkjällar	.10
1 st D ² sämre	6.32	1 st D ² stenstida jernbeslagen	.12
5 st vagns och Chaise seclar	1.16	1 st D ² obeslagen	.3
1 st gammal Ridsadel med betsel	.40	1 st stenbjörn	.24
1 st D ² gammal sämre	4	5 st plogar	1.12
1 st Framlänners sadel gammal	1	1 st valterharf	1.32
1 st ny slädele med bjelkor	4	4 st söföre harivar	1
1 st D ²	3	7 D ² mindre	1.8
1 st gammal utan Bjelkor	.40	1 st enok	.2
6 st Arbets seclar	2	8 st brukbara oxok med tönmar	.20
3 par gamla obrukbara vagnshjul	.24	8 st Oxdrättar	.8
2 st Färdeslådor med järndringar	.16	4 st grimmor med jernskaft	.32
		6 st Håstücken med jolar	2
		1 st skottkärra med jernskott hjul	.5

ur Bengt von Echstedts bouppteckning från 1794

TEMADAG PÅ LÖGDÖ BRUK

Vagnhistoriska Sällskapet temadag på Lögdö Bruk blev en succé

Det var med stor förväntan Ingemar Lindqvist, Agnetha Weingård och jag, som representanter för Sällskapet åkte upp till vackra Lögdö Bruk för att hålla temadagar den 8-9 sept. Naturen med sina praktfulla skiftningar i lövverken i den välskötta bruksparken var helt betagande.

På trappan till lokalen där vi skulle samlas till den teoretiska genomgången av programmet för dagen, möttes vi av entusiastiska VHS-medlemmarna Mats Nyberg och Per-Ola Olsson. Dessa båda stod som arrangörer för aktiviteterna under de båda dagarna. Dessutom fanns här Åsa Nordström, representant och ansvarig för jordbruksmuseet på Lögdö Bruk.

Ett trettiotal intresserade mötte upp, medlemmar och ännu icke medlemmar. Alla med ett gemensamt, att vilja lära mera om åkdon och jordbruksredskap. Många hade mycket långt att åka för att komma till Lögdö bruk, men avstånden här räknas inte så hårt som i t.ex. södra delen av vårt land.

Efter Agnethas hälsningsanförande följde Ingemars presentation av olika slags åkdon, deras olika konstruktioner och andra detaljer som utmärker åkdonet. Benämningarna på detaljerna kan skilja väsentligt mellan olika landsdelar vilket kan orsaka viss förvirring, som vi dock försökte lösa. Till sin hjälp hade Ingemar bilder som han visade och kommenterade.

Vagnvård och renovering berördes och diskuterades. Det visade sig raskt att deltagarna gärna ville ha en praktisk genomgång i renovering. Demontering, uppmärkning och vidare behandling av en vagn som sett sina bästa dagar.

Den smakliga fältlunch som serverades under en paus smakade förträffligt. Vi hade då tillfälle att stifta bekantskap med varandra litet mera. Det var intressant att höra hur man har det med åkdonskulturen här i Sundsvallsregionen. Flera av deltagarna hade gårdar med jord till. Där höll man en eller ett par hästar och kanske ytterligare husdjur, nötkreatur, får och någon gris. Jorden brukade man nästan uteslutande med häst/ar, nordsvenska, ardenner eller korsning av dessa, som oftast ger en förträfflig avkomma. Lugna, starka, sega och torra hästar med stor uthållighet och ett ypperligt temperament.

Eftermiddagen ägnades åt besök på Brukets jordbruksmuseum, beläget i en perfekt lokal. Här härskade, med stort intresse och säker hand, Åsa Nordström. Såväl åkdonen som jordbruksredskapen var välskötta och välplanerade. Vi kunde syna dem från alla håll. Intresset var mycket stort, liksom kunnskapen bland deltagarna och ansvariga. Ändå hade vi mycket att tillsammans studera och resonera kring. Vi kröp under och runt redskapen och vagnarna för att få insikt i de olika detaljerna. Mörkret föll, men vi trevade oss fram, alla med samma brinnande intresse.

Ingen plogs vändskiva missade kommenta-

rer, ingen vevstake till enbetslåttermaskiner undkom skärpta blickar. Bläddrandet i nyinköpta jordbrukskataloger från VHS gav kommentarer, vi funderade, vi löste problem, vi skrattade och trivdes tillsammans.

Slutligen blev det ett måste att skiljas från vackra välskötta Lögdö Bruk och Åsa som avtackades av Agnetha. Så åkte en del för att äta en bit tillsammans medan andra hade plikter som väntade hemma.

Nästa morgon skulle vi åter träffas på Lögdö Bruk, där det fanns gott om parkeringsplatser. Vi skulle nu åka gemensamt buss till olika resmål, som Mats och Per-Ola planerat så trevligt. Agnetha skriver om detta på annan plats i tidningen.

Dessa två dagar tillsammans med så många trevliga norrlänningar gav mig stor behållning. Deras brinnande intresse och kunnskap imponerade. Också deras strävan och längtan efter att lära än mera om den gamla kulturen kring åkdon och hästdragna jordbruksredskap gav en kick. Här måste VHS verkligen ta till vara denna positiva anda. Arrangera flera temadagar, kurser och resor. Här finns inga mängder av slott och herresäten. Här finns intressanta gårdar i olika storlek, som har mycken kultur att uppvisa. Man uppför lokaler för det egna gårds museet. Flera redskap används att köra med i lantbruket. Tänk Dig själv, käre läsare, att gå bakom en väl inställd plog dragen av ett par stabila hästar. Se tilta läggas till tilta, känna den doften av jord, svettiga hästar, läder och naturen i höstskrud. Lyssna till seldons knarr, hovars tramp, landsidas och vändskivas konfrontation med växtrötter, jord och småsten. Känslan av Din samhörighet med ekipaget, tömmarna bakom Din rygg, händerna tryggt vilande på plogskalmars handtag. Röda och gula löv som sakta singlar mot marken. Detta är en natur- och kulturupplevelse av sanslöst mått. Få förunnat, men som jag skulle önskat alla och envar av medlemmarna i Vagnhistoriska Sällskapet.

Därför, käre EKIPAGELÄSARE, kom med på en VHS bussresa norrut, som jag innerligt hoppas styrelsen snart beslutar.

Siv von Rosen

Deltagare på Lögdö Bruk sept. 2001

Fortsättning på Temadag på Lögdö Bruk

Vi startade på lördag morgon med buss från Lögdö Bruk, för vidare färd längs Ångermanälven med ett första stopp på länsmuseum i Härnösand. Där tog Per Höglund emot oss, i gamla tobaksbolagets lokaler. Förr tillverkades där sorter som Bellman, Cortège, Access mm.

Det vart en otrolig AHA upplevelse allra helst för Åsa som hittade alla Lögdö Bruks vagnar och slädar, som har varit borta sedan lång tid tillbaka och ingen vetat vart dom tog vägen.

I skrivandets stund är det beslutat att dom ska återföras till Lögdö Bruk.

En riktig solskenshistoria, Stort Grattis från VHS till er fina samling, som vi så småningom

Hoppas kunna bese på plats på Lögdö.

Länsmuseum hade även många andra intressanta ting, bla. En jättesöt barnspark som var tillverkad av JW Östberg Stockholm, många slädar med helt fantastiska rosmålningar och en hel del intressanta vagnar.

Resan gick sedan vidare upp över Höga Kusten bron där vi gjorde stopp för lunch.

Vi fortsatte sedan mot Kungsgården, till framlidne Sigvard Norlens gård där dottrarna Åsa och Ingrid tog emot och förevisade oss pappas samling. Vi förstod att han var en stor entusiastisk samlare. Där fanns en hel del trevliga vagnar att bese. Vi vidtog sedan en kort promenad till granngården där Stig och Gerda Norberg tog emot.

Han har gjort ett fantastiskt arbete med att iordningställa en ny byggnad för att bevara gårdens jordbruksredskap, vagnar, travvagnar mm.

Det berättades för oss att Stig varit en stor eldsjäl inom kallblodstravet.

Sista anhalten på den här trevliga turen vart Holms Säteri, som startade på 1800 – talet.

Holms Säteri är Norrlands enda säteri, det har tillhört Björkä AB med 60 000 hektar skog.

På 30 – talet kom Brukspatron Görurd från Norge dit och arbetade med hästuppfödning av nordsvenska hästar. Han tog in norska hingstar och bedrev kvalitetsavel.

1963 när VHS medlemmen Per-Ola Olsson kom till Holms Säteri fanns där 12 avelsston och 2 hingstar.

Härnösand museum.

Hingstarna betäckte ca 80-100 ston i Ådalen varje säsong. Alla stona gick vintertid i skogsarbete fram till April och fölade sedan i Maj. Många gick sedan med och drog släpafsorna vid höskörden. Holms Säteri avhästades 1979.

I det gamla vackra magasinet förvarades gårdens vagnar och slädar. Våldigt väl bibehållna åkdon som det var en fröjd att se.

Efter en mycket trevlig och givande dag i glada människors sällskap styrde vi kosan mot Lögdö Bruk igen. Jag måste säga att vi ser fram emot en kurs hos er, det är så roligt när man träffar på så många glada och intresserade människor. Jag vill till sist men inte minst rikta ett stort Tack till Mats Nyberg och Per-Ola Olsson som tog tag i allt detta och möjliggjorde de här dagarna.

Agnetha Weingård sept 2001.

Lögdö Bruk.

Redaktörens funderingar

Vi närmar oss jul och ett verksamhetsår är snart till ända. Det är dags att summera årets händelser i vår verksamhet. Har det hänt något som är värt att fundera över och kanske till och med glädjas över? Fundera bakåt i tiden är kanske inte lönt, mer än att ta lärdom och tänka framåt. Det är framtiden vi skall leva!

Skall vi planera för att ta uti med den gamla fina vagnen som så länge stått och väntat för att återigen få uppleva en storhetstid i elegant skick? Skall jag anmäla mig till någon av kurserna som anordnas för att få bättre mod och kunskap för renoveringen? Skall jag inte ta och anmäla mig till någon av årets resor, gärna i god tid?

Ja det finns massor av möjligheter att fördjupa sina kunskaper och träffa andra medlemmar för värdefullt utbyte.

När det gäller Ekipage vill jag tacka för den ökande

strömmen av bidrag hit till redaktionen. Det är glädjande att fler och fler delar med sig av sitt material till glädje för oss andra. Litet som stort bidrag till tidningen är alltid lika välkommet.

Någon gång kanske Du finner att Ditt bidrag inte är med i nästkommande nummer. Det betyder inte på något vis att vi kasserat det. Orsaken kan vara att vi väntar på bättre tillfälle att publicera för att få ett omväxlande innehåll i varje nummer.

Jag värdjar till Dig - fortsätt att hjälpa till med innehållet i Ekipage.

Vi på redaktionen önskar slutligen alla EN RIKTIGT GOD OCH SKÖN HELG SAMT ETT GOTT ÅR 2002.

Tommy Blomquist

Hasselbergs åkdon på utställning

Det började i mitten av 60-talet när Lars Hasselberg i Vara skaffade det första åkdonet, en Tidaholmskärra, det som sedan skulle bli landets mest välsammansatta och omfattande samling av åkdon. En samling som är välkänd långt utanför vårt lands gränser. Här finns från den enklaste hembyggda arbetsvagnen och släden som drogs av oxar eller kor till den elegantaste herrskapsvagnen. I den omfattande samlingen finns också redskap, selar, sadlar, barnvagnar, cyklar och hippologisk litteratur m.m. Dokumentationen om tillverkare och användare av åkdon och redskap och hur de användes är mycket väl utfört.

Dessutom har Lars Hasselberg en omfattande fotosamling från Varatrakten som han har fotograferat sedan i mitten av 50-talet, intresset för hästar och åkdon har starkt bidragit till denna fotosamlings tillväxt. Andra fotosamlingar i trakten har också tillförts, och omfattar idag totalt ca. 100.000 svartvita bilder och 50.000 färgbilder!

Museets Vänner i Vara som verkar för att skapa ett allmänkulturellt museum med Lars Hasselbergs åkdonssamling som grund ordnade under sommaren en utställning med en del av denna samling.

Det var en högtidsstund att få bli guidad runt på den välbesökta utställningen av Lars Hasselberg, som berättade om åkdonen, om detaljerna, om människorna, om hästarna och om flydda tider. Man imponeras av denna gedigna kunskap och erfarenhet. Tack Lars, för denna oförglömliga söndag i Vara som gick i kulturens tecken, och samtidigt vill jag önska Museets Vänner i Vara lycka till med arbetet att få till stånd ett permanent åkdonsmuseum i Vara. Är någon av Ekipages läsare intresserad av att stödja detta projekt kan ni höra av Er till Lars Hasselberg.

Hoppas att jag kan återkomma i kommande Ekipage med ett längre reportage om Lars Hasselbergs åkdonssamling.

Jan-Olof Gustavsson

Lars Hasselberg

EFTER- LYSNING?

Finns det någon bland Ekipages läsare som kan historien om det vagnshjul som ibland har kallats för "Flensburgerhjulet". Det hjul som har en löt eller ring av järn med träekrar och tränav och alltid har varit gummibelagt. Det finns på både

svenska och utländska vagnar. Infästningen, flänsen mellan ekrer och löt eller ring förekommer både av mässing och järn. Hör gärna av Er till redaktionen.

Jan-Olof Gustavsson

TILL SALU

Åkvagn, säljes till högstbjudande. Originalskick i mörkgul färg. **Rolf Hallqvist, Tel. 013-13 67 18**

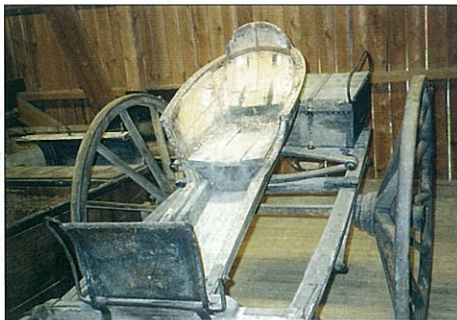

DELSBO LANTBRUKSMUSEUM

Tackspånpackningsmaskin.

Karriol – OBS! hjulen.

Under hemresan från Lögdö Bruk i Bergeforsen passerade vi Delsbo. I VHS postnummersorterade medlemsförteckning följde vi var det fanns medlemmar i Sällskapet som vi kunde väldgästa som hastigast för att hälsa och fråga om man var nöjd med VHS eller hade några önskemål vi kunde framföra till Sällskapsstyrelse.

DELSBO LANTBRUKSMUSEUM var medlem och dit åkte vi för att besöka ansvarige Gösta Olsson, som först kontaktats via mobiltelefon. Lantbruksmuseet var beläget strax bakom Delsbo högresta vackra vita kyrka, som smälte så fint in i naturen runt i kring. De bleka solstrålarna fick de daggvåta höstlöven att glittra så vackert på marken.

Vid museet stod redan Gösta och väntade, portarna till museet var inbjudande öppna. Gösta berättade att ekonomibyggnaderna, där museet var beläget på andra våningen,

just blivit klart, redskapen och åkdonen komna på plats. Nu höll man på att rusta nedre plan. Här skulle bli samlingslokal, utställningar samt möjlighet till kaffeservering m.m.

Förväntansfulla ställde vi våra steg upp längs körbron till gamla hö- och tröskskullen. Här inne var det verkligen ordnat fint för all bondekultur från trakten. Ljust luftigt, helt och rent. Alla föremålen var snyggt och prydligt placerade, lätta att skåda från olika vinklar. Välvärdade gamla redskap av allehanda slag. Mycket av vad här fanns hade vi inte sett, men väl hört talas om tidigare. Gösta berättade glatt och knigt om föremålen och dess användningsätt. Vi formligen sögs tillbaka till tiden som var, då farfar eller farfarsfar var ung.

Vi såg framför oss hur han med böjd, sliten rygg stretade och strävade med de små redskapen. Hans slit som blivit vårt välstånd. En tacksamhetens tanke smög fram.

Förutom de vanliga redskapen som plog, harv, enbets-såmaskin. Enbets slättermaskin, här av Palmcrantz fabrikat. Sådana såg vi flera av här uppe i landet. Man visste inget om just det fabrikkatet, men jag som lycklig ägare till kopia av katalog från Palmcrantz tillverkningar, lova-de sända en sådan, där man kan läsa

om maskinens samtliga detaljer. Här fanns vidare en gammal rågr-tröska förutom det sedvanliga tröskverket. Kap för gengasved, kärt återseende från min tid som lantarbetare under krigsåren på fyr-tioalet då traktorerna drevs med denna hemska stinkande gengas. Med en säck gengasved i famnen eller på ryggen klev man upp på traktorn för att komma åt att lyfta på gengasaggregatets sotiga lock och fylla på. Det rök, det stank, man spottade, svor och torkade de svidande ögonen med de sotsvarta händerna.

Likaså vid åsynen av spånhyveln rann minnena fram från samma tid, då man bar aspkubb till hyveln nio och en halv timma om dagen i stekande sol. Buntar med tackspån travades snyggt upp, för vidare uppgift för spånläggaren. Här på museet fanns även en spånpackare, vilken jag aldrig tidigare sett.

Aashammars täckdikningsmaskin, en kär vän som då den kom och när den fungerade blev till god hjälp. Täckdikningsslugorna man grävde med för hand fick delvis vila och det kändes gott för en värkande rygg. Mina krokiga fingrar bär ännu spår från dessa dikningsperioder då jobbet skedde helt för hand och rygg. Man spottade i nävarna och bara gnodde på, det fanns inga alternativ, förrän Aashammarsmaskinen kom.

Repslagarutrustning fanns, liksom skomakarens verkstad och tusen andra ting. Mängder av handverktyg av alla de slag. Min önskan var att stanna minst en dag till, för att hin-

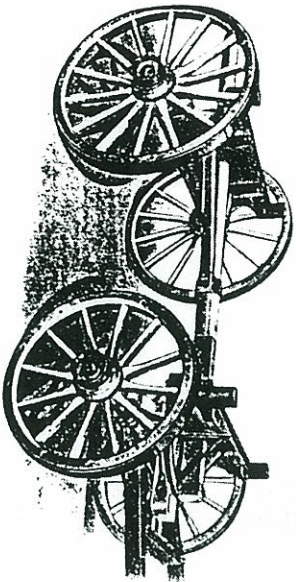

Karriol bakifrån, se hjulen.

Verkvagn

Verkvagn

En inom lantbruket under första hälften av 1900-talet mycket vanlig "kombinationsvagn". Alltefter användningsområde kan den förses med olika typer av överreden, t.ex. häckar eller grindar, 50–90 cm höga (för hö- och sädeslass), skrov (för gödsel- och gruslass) och flak (ev rundbotten, för skilda körslor). Utan överrede men försedd med löstagbara stakar kan vagnen användas vid transport av timmer, långved, bräder, hässiestötar m.m.

Tack vare trumstången kan vagnens längd varieras. Stången är ofta försedd med en s.k. svanhals som möjliggör tvärare svängar. Framtill sitter en vändkrans och ev en rörlig frambank. Hjulen kraftiga, de bakre paren i regel 10–15 cm högre än de främre. Vanlig spårvidd cirka 110 cm.

Anspänning: enbet och par.

Namnet verkvagn är synonymt med arbetsvagn (jfr. eng. work).

Om vagnen förses med häckar kan den kallas skrinnda, ett namn som har gammal hävd och även använts om häckförsedda kärror och slädar (jfr. höskrinnda och kolskrinnda). Primitiva skrinndor finns f ö avbildade på medeltida kyrkmålningar.

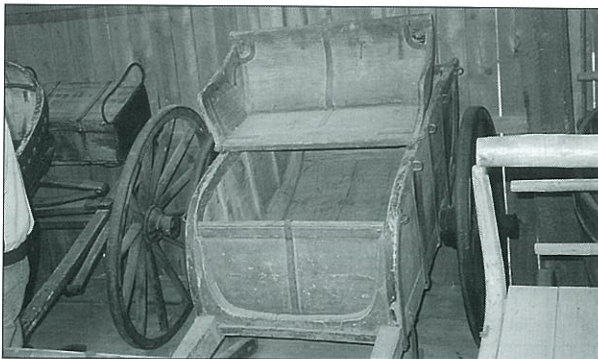

na studera allt, njuta av att se denna bondekultur. Vackert, starkt och ändamålsenligt utfört smide, en fröjd för ögat. Tänk så skickliga dessa gamla smeder var, låt oss aldrig glömma dem. Av vagnar och kärror fanns även en hel del. En fiskkärra t.ex. Mest påminde den om den vattentunna jag körde vatten i ut till de tjudrade låglandskorna uti min barndoms Skåne. Forslädar förstås, karriol med fantastiska hjul, Viktoriarrilla från Osc. Bengtsson Skillingaryd.

Gösta visade oss nedre delen av huset, sedan han nästan med våld släpat mig ner för körbron, jag som ville vara kvar här mycket längre. I utrymmena där nere satt vi en stund, lät minnena av de gamla tingen sakta rinna bort. Nu skulle vi se framåt, Gösta hade en önskan att

Gösta Olsson,
ansvarig.

Åkdon – s.k. fiskkärra.

VHS skulle komma och hålla en Temadag här. Sedan hoppades han att VHS skulle ordna en studieresa hit upp. Han skulle gärna hjälpa till att planera en sådan resa. En sommarresa i Delsbo. Ett minne för livet. Här fanns också en hembygdsgård, enastående vackert belägen. Där lär finnas mycket att se och uppleva. Den vackra kyrkan inbjuder till en stilla stunds meditation.

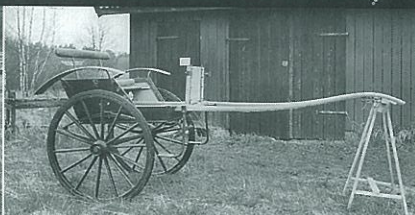
Vi tog avsked av vår trevlige, kunnige värd, som offrat så mycket tid på oss.

Vad vi samtalade om under bilfärden från Delsbo är inte att ta fel på. Vi åltade och tuggade om allt vi sett på Delsbo lantbruksmuseum, om och om igen. Heder åt Delsbo kommun som satsat så förståndigt och helhjärtat på traktens bondekultur.

Med van hand styrde Ingemar sin Volvo vidare söderut. Våra anhöriga väntade på ömse håll.

Ingemar Lindqvist och
Siv von Rosen

GAMMAL SAMLING VAGNAR SÄLJES

- Rallycar, nyrenoverad i mycket gott skick
  - Promenadvagn, påbörjad renovering
  - Götakärra, i gott skick
- Samtliga med gummiskenor och kompletta med skaklar och draglinor i läder.
- Kappsälade, nyrenoverad
  - 1 par helcollerselar

- 1 par vagnsselar
  - 1 st vagnssele enbet
- Såväl åkdon som selar i körbart skick.

**Gärna bud på samtliga
eller enskilda objekt**

Bo Hammarlund, Tel. 0171-523 97

NORRSKEN MÖBELVERKSTAD

– Möbелhantverk
– Egen formgivning

Kungsvägen 6 – 930 10 LÖVÅNGER – Tel. 0913-107 30
Kontakta oss för vidare information!

ERIKSBERG

Festvåning – 1:a klass leveranskök

Välkomna!

Eriksbergsgatan 17 A – 114 30 STOCKHOLM – Tel. 611 30 45

FOGAR'N

**Brandtätning, tätningsteknik, rörelsefogar
samt skumisolering.**

Emansgatan 33 D • 722 24 VÄSTERÅS
Tel. 021-13 91 19 • Mobiltel. 070-328 91 62

Åsö Bilhall

Blekingegatan 36 - 118 56 STOCKHOLM
Tel. 641 12 24, 641 12 25 - Fax 643 22 60

Köper din beg. bil

Jan-Owes Distribution KB

Linjekörning varje dag mellan
Stockholm – Uppsala – Gävle med omnejd

Parkgatan 7-9 – 815 44 TIERP – Tel. 0293-137 08
Fax 0293-137 08 – Mobiltel. 070-342 89 55

CCA AB

Elektrodgatan 2 B - 721 37 VÄSTERÅS
Telefon 021-81 00 08

**Mindre och medelstora transporter
Bilvård • Städningar • Flyttningar • Glasmästeri**

KÖTT HALLEN

Telefon/Fax 0431-733 91
Öppet Mån-Fre 9-18, Lör 9-14

MarEva Trädgård

Munkvägen 12 – 746 96 SKOKLOSTER
Telefon 018-38 64 59

**Spec. Trädvård och beskärning
Bevara växtens egen art även efter beskärning**

Restaurang TIPPEN

Stallarholmsvägen 20 – BANDHAGEN – Tel. 749 00 25

**Dagens lunch 8–14
VÄLKOMNA!**

Micro data ab

**Spara pengar och tid med våra rationella system
på CD-ROM och Microfiche**

Klostergatan 3 - Box 466 - 701 49 ÖREBRO
Tel. 019-10 01 55 - Fax 019-10 15 65

BETALD ANNONSPLATS

Mekaniklaboratoriet Göteborg

Hållfasthet • Produktsäkerhet

Du kan anlita oss för

provning • certifiering • kvalitetskontroll

SP, Gibraltarargatan 35 - GÖTEBORG - Tel. 031-20 08 70

**FINPARSELAR, lok,
läderdraglinor,
nickelbeslag m.m.**

**Fortlöpande slädar, trillor
och planvagnar i bruksskick.**

Telefon
013-10 41 23 el. 0120-611 33

ETS Ellertz Transport AB

Bud o. Paket transport

Torkels väg 3504 – LINDOME
Telefon 031-795 47 77
Mobiltelefon 070-424 06 14

LJUSDALSBYGDENS MUSEUM

Beläget på Museivägen 5 i Ljusdal. Medlem i Vagnhistoriska Museet. Vad kunde man ha här med anknytning till vagnar och vagnkultur? På ett museum i centrala Ljusdal? Parkeerade nära museet på tomma platser. Dörren stängd. Vi stegade runt huset för att söka en annan ingång. Mycket riktigt här fanns den stora entrén. Nyfiket klev vi på. I förvissning om att här finna tavlor och annan konst, antika möbler, vävnader o.s.v. Besöket skulle bli kort.

Vi möttes av tre medhjälpare på museet. Två unga, förekommande vänliga flickor, Ulrika Wängman och Eva Lydberg, välkomnade oss. Det var just till lunch och man höll på att byta skift för dagen. Så småningom kom också unge Anders Assis, ett sprudlande glatt energiknippe.

Då vi berättade vem vi var, varifrån vi kom, att vi var på hemväg och nu ville passa på att titta in och hälsa, så blev man glatt överraskad. Man började genast förklara för oss att här fanns mycket med anknytning till vagnar och åkdonskultur. Troligen fanns här inga andra besökare just då, utan man ägnade sig helt och hållet åt oss utan tanke på lunchavbrott.

I en stor sal fick vi genast syn på en brun häst i naturlig storlek, men i trä. Den bar en sele av äldre modell, som kanske inte direkt var skräddarsydd för hästen, men dock en gammal sele väl värd att visa. Hästen var förspänd en släde och det hela såg mycket trevligt ut. Redan nu hade vi reviderat vår ståndpunkt att besöket skulle bli kort. Det fick ta sin tid! Här fanns många, många slädar av olika modeller, vackert målade av skickliga händer. Slädarna var förmodligen

tillverkade på gårdarna. Kanske till någon festlighet av något slag. Benämningen på släden blev efter vilken festlighet det gällde; kyrksläden, skolsläden, gästbuds-släden doktorssläden o.s.v. Alla var skänkta från bygden. Ofta fick seldon följa med. Vi fick se många olika sådana och givetvis utsökt vackra selbågar. Hemtillverkade tömmar att användas vid olika tillfällen. Sälunda fanns vackert vävda tömmar med ett diskret mönster, dessa kallades kyrktömmar. Tömmar av tagel fanns också, dessa var speciellt bra att handskas med vintertid, de var slagna åt var sitt håll för att inte kunna sno sig som vanliga reptömmar gärna vill göra. Våra värdar var entusiastiska och kunniga. Lyckan att just få arbeta med allt detta formligen strålade ur deras ögon. Aldrig har jag stött på så fantastiskt engagerad personal på ett museum. Dessa tre visste ingen hejd för allt de så levande, glatt berättade och visade oss. Vi kände oss helt omtumlade av att finna ungdomar så intresserade. Hur lycklig måtte man inte vara på kulturnämnden som råkat anställa så positiva och skickliga medarbetare till museet. Vilken styrka för detta museum.

Anders berättade att han på en auktion lyckats komma över en egendomlig sadel som han ville visa för att höra om vi visste hur den kunde ha använts. Sadeln saknade helt bom. Den såg ut som en vojlock men stoppad tunt och i mjukt skinn. Man kunde rulla den som en rock och bära den under armen. Vi hade aldrig sett en sådan sadel. Jo, det fanns sådana förkunnade man, men detta var den första till museet. VHS-representanterna gick bet. Ohyggligt! Men vi kom på en man de kunde ringa och fråga, för han visste precis allt. Hans namn var Tore Eriksson. Då vi själva kontrollerade om Tore hade svaret så: "Jomen visst, sådana hade man med sig då man åkte på marknader eller auktioner. Om man

Ljusdals Museum i Vagnarna/kärrorna presenteras av Anders Assis.

köpte sig en häst så var det bara att rulla ut sadeln och lägga den på plats och rida hem. Praktiskt", sa Tore.

Anders berättade att ut över allt detta här på museet, så hade man två utrymmen på annat håll. Där förvarades tills vidare alla jordbruksredskap man fått genom åren. Man hoppades att snart få ett utrymme att placera dem i för att göra dem tillgängliga för besökare. Man riktigt såg hur ögonen glittrade på dessa ungdomar vid blotta tanken på att få vara med om att inrättas ställa ett jordbruksmuseum också.

Anders inbjöd oss följa med och bese jordbruksredskapen. Hur lockande det än lät, så var det det där med tiden. Tyvärr. Vi bad att få ha besöket till godo.

Vi hann rota litet bland den litteratur man sålde. Vi fann, vi köpte, vi tackade för oss och önskade Eva, Ulrika och Anders lycka till i framtiden.

Känner jag Anders Assis rätt, så hör han snart av sig med en inbjudan till en VHS resa i Ljusdal med omnejd.

Så roligt har man när man är representant för Vagnhistoriska Sällskapet. Tack för uppdraget!

Ingemar Lindqvist och
Siv von Rosen

Olika slags selbågar och sadlar.

Österby bruk

Det genuina vagn och brandmuseet i Österbybruk har flyttat från gamla kolhuset till ljusare och trevliga lokaler i herrgårdshallarna.

Här kom Baron Tamms gamla 1800-tals vagnar mera till sin rätt, en del ägda av Liljeforsstiftelsen andra är privatägda eller tillhör Dannemora Hembygdsförening.

Stallarna är från 1700-talet, har en enklare utsmyckning av spilt-pal-larna som nu är uppställningsplats för ett 20-tal prydliga vagnar och ett 10-tal slädar.

Bland slädarna finns en unik s.k. malmåka som användes att frakta järnmalm till järnbruken i Uppland.

I lokalerna inryms också en rik samling brandredskap de äldsta från 1700-talet och framåt, som exempel en motorspruta från 1916 dragen av två hästar. En 1700-tals

Hanna Jarnevörn med sin australiske vän Scott, kör vagnen med Liljeforsstiftelsens ordförandesrådet Ulf Henriksson till invidningen.

brandspruta för fyra mans bemaning, en brandbil i årsmodell 1933.

Det nya museet invigdes den 1 juli av Liljeforsstiftelsen ordförande Ulf Henriksson som samtidigt provokte en korgvagn som fortfarande an-

vänds vid bröllop och andra evenemang.

Närmare upplysning ang. museet av Nils Granath, tel. 0295-213 39.

Tore Blom

ÖNSKAS KÖPA

Likvagn, för begravningsändamål Leif Widigsson
Telefon 08-711 32 05, 0708-74 07 29

KÖPES

Vagn med stålekerhjul
Häst av plast Tel. 033-26 66 90

Foreningen DE SORTE EKVIPAGER

Pressemeddelelse Oktober 2001

En ny förening med et traditionelt og alligevel nyt indhold er stiftet. Formålet er 'at samle vellykkede kuskere, som er medlemmer af køreselskaber i Dansk Køre Forbund med henblik på at sikre sig selv og de andre 'brodre eller søstre' en værdig afskedskørsel med heste - til hver sin tid.'

Bryllups- og studenterkørsel med hestevogne er et iøjnefaldende og festligt led i at fastholde køretraditionerne. I udlandet gælder dette også for begravelseskørsel - selv om det er knap så festligt, men alligevel traditionsrigt.

I Danmark taler vi helst ikke om døden, selv om vi alle skal opleve den. Når heste og kørsel har været en stor del af os tilværelse, har en kreds af ældre og yngre kuskere, besluttet at fastholde de gamle traditioner, der er forbundet med døden. Medlemmerne vil hermed sikre, at ligesindede får en værdig, sidste køretur til deres begravelse.

I Danmark har der siden 1400-tallet været lig-lag opdelt efter professioner eller stand. Det nye initiativ sonderer ikke herved, men åbner mulighed for, at alle kuskere, der er medlemmer af DKF, kan være med til at fastholde også denne side af en midtgammel kulturtradition.

Henvendelse - om foreningen - kan ske til:

Ib Møller
Assedrupvej 7
8330 Odder
Tlf 8655 8744, fax 8655 9744, e-mail ib_m@get2net.dk

Henvendelse - om billedmateriale - kan ske til:

Ole Jespersen
Bækkedal 16
9210 Aalborg SØ
Tlf 9814 7880, fax 9814 7820, e-mail ole@ekvipage.dk

"JOJA"

Carl-Johan Lewenhaupt har avlidit 85 år gammel. "Joja" anslöt sig tidigt till Vagnhistoriska Sällskapet (medlemsnummer 34). Han satte stort värde i att vara medlem hos oss, och de gånger jag besökte honom pratades det mycket häst. Han kom att bli min mentor när det gällde hästar. Hans otroliga hjärta för djur och speciellt hästar resulterade i en sällsynt stor kunskap och en unik dokumentation inom området. Besöken hos "Joja" i Tjörnarp och senare i Rolsberga var högtidsstunder och det gällde att ha gott om tid, då han berättade och visade. Ibland var han också kritisk och tillrättavisande när jag i Ekipage publicerat något som inte var riktigt. "Joja" bidrog under en tid med mycket bildmaterial till Ekipage.

"Joja" var också stort engagerad i Djurens Vänner. Denna värld har förlorat en unik man som vigde sitt liv för djuren. Om djuren har ett medvetande - sörjer de. Vi VHS-medlemmar som fått förmånen att träffa "Joja" kommer att minnas honom som eldsjäl och vännen som gick sin egen väg.

Tommy Blomquist

BOKTIPS

1. JORDBRUKETS MEKANISERING I SVERIGE UNDER TRE SEKEL

Harald A:son Moberg
Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien ISBN
91-36-02821-5

Professor Harald A:son Moberg, chef för Statens maskinprovningar 1945-1974, ger en detaljrik bild av jordbrukets mekanisering under tre sekel. De viktigaste maskinslagen presenteras och en förteckning över svenska tillverkare gör bilden komplett över jordbruksmekaniseringen.

HARALD A:SON MOBERG
**Jordbruks
mekanisering**
I SVERIGE UNDER TRE SEKEL

HARALD A:SON MOBERG
**Jordbruks
mekanisering**
I SVERIGE UNDER TRE SEKEL

Under 1700-, 1800- och 1900-talen har Sveriges jordbruk genomgått en omställningsprocess från arbete med handredskap och enkla, krossvarusgagna hjälpmedel till mekaniserad drift.

Med **Jordbruksmekanisering i Sverige under tre sekel** ger Harald A:son Moberg en detaljrik bild av jordbrukets mekanisering.

Enskilda maskinslag som var framlysta och tekniskt intresserade, liksom myndigheter, organisationer och utbildningsväsende som främjat mekaniseringen presenteras.

"De viktigare maskinslagen", ett i boken återkommande avsnitt, behandlar plogar, harvar, slämskinner, välfar, tröskverk, självbindare, avläggare och mjölningsmaskiner - skörderskor och traktorer inte att förglömma.

En biografi över banbrytare på mekaniseringsområdet och en förteckning över svenska tillverkare av jordbruksmaskiner gör bilden av den svenska jordbruksmekaniseringen komplett.

Professor Harald A:son Moberg var under åren 1933 - 1945 lärare på Alnarp. Därefter var han till 1974 chef för Statens Maskinprovningar.

Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien

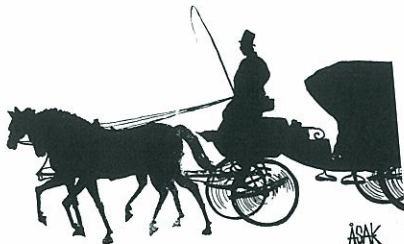
ISBN 91-36-02821-5

2. ÄRKEBISKOP JOHAN OLOF WALLINS RESA GENOM HÄLSINGLAND

Robert Murray

Johan Olof Wallins
resa genom
HÄLSINGLAND
sommaren 1838

av
ROBERT MURRAY

Givetvis skrev ..... om bevarats av .....
mans med ett antal *notatgagn* brev, som bevarats av ..... De av Fors-
munde, liksom bidrag till den tillgängliga framställningen. De av Fors-
säll förda visitationsprotokollen bevisar läget i de olika församlingar-
na men ger också upplysningar om Wallins agerande och personliga
uppfattning, ej minst beröfande prästerna.

I god tid före avresan stod den tränade revagnen, som några år
senare ontalas i hans beuppte kung, en kalsch med sulffett och
kuskbock, framkörd. Packningen svavs in. Dit hör hans ännu bevar-
ade skrivschatf. Ett par av husets fyra pigor hjälper antagligen till.
På kuskbocken sitter husets factotum, bejanten Holmgren, som
under Wallins resor fungerade som kusk och uppsattare och, efter
instruktion av domkyrkostyckaren i Uppsala, också brukade hjälpa
till med påklädandet av den melloräta biskopskrulen. Under den
första sträckan till Uppsala hade han bredvid sig en byrskusk, som
sedan ridande återvände till Stockholm med sina två "stora svarta
huderliga byrskamrar". I församlingen bytte man hästar vid de olika
skjutställen, och Holmgrens delade i regel plåsen på kuskbocken
skjutskottet.

med en medföljande skjutskott.

Nu griper byrskusken psikan och tar ett stadigt grepp i tömmarna.

Wallin lyfter på hatten och byter sin hand till avsked. Vagnen rullar i

väg, först norriför Storkyrkansparken över Rindlarhusetorg längs

Mysgatan mot Norrbo och därefter längs Drottninggatan och Norr-

tullgatan, genom Norrholm och mot tillstugarna, som skiljer stad

och land.

Medan hästarna borrar i den tunga morgonens kläppar mot sten-

läggnngen, har han möjlighet att ha ett ödel av sitt gångna liv passera

revy. Strax innan hästarna saktar in tarten före Kungsbacken, som

Revyn. Strax innan hästarna saktar in tarten före Kungsbacken, som

Revyn. Strax innan hästarna saktar in tarten före Kungsbacken, som

Revyn. Strax innan hästarna saktar in tarten före Kungsbacken, som

Revyn. Strax innan hästarna saktar in tarten före Kungsbacken, som

Två vagnmuseer

År 1968 lät Nordhalländska Hembygdsföreningen trycka en liten skrift benämnd : "Två nordhalländska vagnmuseer". Det var ett särtryck ur boken Vår bygd och kostade då 5:-.

På årets antikmässa i Helsingborg köpte jag detta lilla häfte till ett betydligt högre pris (trots att jag prutade) för att införliva den i min samling av vagnlitteratur.

De två vagnmuseerna som beskrivs är dels vagnmuseet i Onsala, dels Tjolöholms vagnsamling. Dessa två samlingar kompletterar varandra på ett utmärkt sätt. Tjolöholmsamlingen är ett exempel på åkdon använda inom högre stånd på ett större gods vid förra sekelskiftet. I Onsalsamlingen ingår fordon som använts av nordhalländska bönder och sjöbefäl.

Vid Onsala kyrka har tidigare funnits tre kyrkstallar. Nu återstår bara den största byggd 1857. Då innehöll den 72 spiltor. Byggnaden har restaurerats och användes fram till 1953 till sitt ursprungliga ändamål. År 1961 väcktes förslag om att inrätta ett vagnmuseum i byggnaden. Samlingen beskrivs år 1968 så: "Nu inhyser den en samling indelad i fem avdelningar: slädar, kärror, vagnar, likvagnar och bårar samt sadlar och seldon".

Göteborgs stad köpte år 1964

Tjolöholm i Fjärås, Något senare förvärvades också den vagnpark som tillhört familjerna Dickson och Bonde och som numera finns inrymd dels i en vagnhall och dels i privatstallet.

I hopp om att VHS förlägger en resa till dessa två samlingar vill jag här endast nämna en kuriositet som finns på Tjolöholm. Det är en hästanspänd dammsugare tillverkad på Götaverken och såld till Tjolöholm år 1905 genom Göteborgs Vacuum Cleaner AB. Den beskrivs i det här omtalade häftet som följer:

"Dammsugaren drogs av en häst upp till slottsgården och anslöts till ett eluttag, varefter ett par 40-metersslangar drogs in genom fönster eller dörrar. Till slangarna kopplades olika typer av munstycken och så kunde man börja dammsuga de stora mjuka mattorna i slottet. Dammsugaren kostade i inköp 5.500 kr.. Vid denna tid hade en piga 50 kr i årslön jämte fritt uppehåll."

Catharina Hansen

Intresserade kan kontakta Onsala Hembygdsförening, Åke Charpentier, tel. 0300-63328

Läst & Noterat

Freys hyrverk

När Gustaf Liljedahl, 1896 grundade sitt berömda hyrverk vid Grev Turegatan i Stockholm namngav han det efter sin älsklingshäst, Frey, som sprungit in stora pengar åt sin ägare på Longchampsbanan utanför Paris. Som aktieägare tecknade sig bl a huvudstadens societet som satsade 550 000 kr i startkapital. Anläggningen blev ett värdigt appendix till Tattersalls stora engelskinspirerade sportpalats mittemot, skriver stockholmsskänaren *Jan Allberg* i "Östermalmsboken", som kom ut 1986. Freys hela verksamhet utom en filial i Götgatsbacken förlades nu hit. Fyra våningar, flyglar och torn, med plats för 106 hästar. Kostnaden för bygget var över en miljon kronor. Verkstäder, med vagnmakare och sadelmakare, fanns i huset.

Freys kuskar hade livréer av engelskt snitt, d v s mörkblå livrockar med blanka knappar, vita byxor och stövlar med gula uppslag. Det krävdes inte bara att de behärskade körkonsten - de måste också vara slätrakade.

Hyrverket utvecklades snabbt och hade vid sekelskiftet cirka 250 åkdon. "Mest gamla hederliga landämer med ljusa sidendynor men dessutom täckvagnar och små, smäckra viktoriavagnar från England med gummihjul. Ett slags tidens eleganta cabrioletter för två personer.. Men det fanns också dogcarters avsedda för kunder som ville köra själva. Tattersall hade den här tiden körskola, där åtskilliga ungherrar i stan lärde sig dogcartens hemligheter, men man kunde också lära sig manövrera den nya bicyclen", berättar Allberg.

I.E.

Dammsugare på Tjolöholm.

VÄRLDSREKORD I FLERSPANN

Artikel från "Trilla" 3/01 av Björn Höie översatt och bearbetad av Tommy Blomquist.

Gamla rekord slås, som i andra sporter så också i körspporten. Den 28 augusti 2001 är datumet i Guinness Rekordbok för världens hittills längsta körda flerspänn.

Ysbrand Chardon och Jan Kupiers slog Piet de Boer's gamla 28-spanssrekord med 2 par till 30-spänn (15 par) förspänd vagn. Chardon ställde 20 och Kupiers 10 hästar till spännet.

Även för Chardon, som tidigare är världsmästare i 4-spännskörning, var detta en spännande och ovanlig händelse.

Det hela startade som vanligt med selning och koppling av krysstöm-

mar, 700 meter tillsammans. Kunde hästarna klara att stå stilla hela tiden? Efter en timme hade man kopplat 11 par, och till slut var alla på plats.

Starten gick inte så lätt – stånghästarna gick nästan inte fram – utan mera i sidled. Efteråt sade Kupiers att han vid det ögonblicket inte trodde att det skulle gå att köra. Det blev mycket hoppande.

Chardon bestämde sig för att byta ut stånghästarna. Efter detta gick allt bra. En timme senare och 4 timmar efter det att påselningen började, kunde hela spännet göra entre på arenan.

Hästarna blev delvis styrda av rösten. Kusakens kommandon blev trådlöst överförda till arenans högtalare. Förlöparna gick disciplinerat och intelligent – när hästarna bak tog för stora svängar, korrigerade de sig själv sidledes. Flera gånger bytte hela spännet hand, från höger till vänster. Det hela såg ut som en S-kurva ovanifrån. Hästarna travade hela tiden, inget hoppande, och hela spännet lämnade arenan i ökat trav med kraftiga applåder från publiken.

Jan Kupiers och Ysbrand Chardon visade med detta försök hur lydiga och vältränade deras hästar är.

Information om höstresan 2002

Estland blir resmålet 11–15 sept. 2002. Carl-Heinz Buck och undertecknad har under hösten varit på en planeringsresa i Estland, och samlat ihop många intressanta resmål, intryck, träffat många människor och knutit kontakter runt om i landet. Med detta som utgångspunkt arbetar vi nu vidare med att lägga upp en intressant resroute. Vi återkommer i nästa nummer av Ekipage med ett fullständigt program, priser, anmälan m.m. men vill redan nu informera om tider och avgångar för att alla intresserade ska kunna planera in resan i sina almanackor.

Onsdag 11 sept. 17.00 avresa Stockholms frihamn med färja.

Torsdag 12 sept. 10.00 ankomst Tallins hamn, därefter rundresa i Estland med buss, vi besöker bl.a. några slott och herrgårdar, vagnsamlingar, museer, hästuppfödare, lyssnar till körsång och tar del av Estlands historia, m.m. Vi kommer att göra två övernattningar i Estland.

Lördag 14 sept. 18.00 avresa från Tallin.

Söndag 15 sept. 10.00 ankomst Stockholm. (Estland har samma tidzon som Sverige).

Jan-Olof Gustavsson

Pressrosor för "Hästskjuts"

VHS-medlemmen Ingmar Edvardssons bok "Hästskjuts, Vagnar, fordon och människor förr i tiden" (Wahlström & Widstrands

förlag ISBN 91-46-17695-0) har fått fina recensioner i tidningar över hela landet.

Här några omdömen:

"Detta är utmärkt kulturhistoria och boken förtjänar många läsare."

Jan Sandström, Arvika Nyheter

"En nyttig bok såväl för hippologen som den allmänt historieintresserade."

Anna Backman Klein, Gotlands Tidningar

"Rena rama njutningen."

Göran Engström, Smålands-Tidningen

"Ingmar Edvardsson skriver på ett både trevligt och underhållande sätt."

Uno Gradin, Tidningen Ångermanland

"...en eldsjäl som brinner för sitt ämne, med sakkun-

skap som imponerar och entusiasm som smittar."

Anna Rudberg-W, Östgöta-Correspondenten

"Framställningen... är saklig och lättläst och innehåller många roande detaljer."

Martin Järnek, Bibliotekstjänst

"... torde utgöra ett oerhört värdefullt hjälpmedel för vidare forskning eller intressant och lärorikt läsande."

Tommy Blomquist, Ekipage

Vi gläds alla åt framgången med boken, och hoppas att Ingmar även framöver kan sammanställa kulturhistoria till glädje och nytta för oss vagnentusiaster.

Red.

GUMMIMATTOR

Gummimattor som ofta finns i våra gamla åkdon bör bevaras och vårdas än om de är slitna och illa medfarna.

Mattan till Freyschussvagnen var försedd med firmanamn, men i övrigt sliten och delvis trasig med en hel del lösa bitar. En god vän hade tipsat om ett gummiföretag som eventuellt skulle kunna hjälpa mig. Med en säck gummiskrot för jag till Stora Sundby där företaget är beläget. Charlie rev sig i håret då han såg pusselbitarna. Jag förklarade hur angeläget det var att få mattan i skick och att den tillhörde en gammal fin hästvagn. Av Charlies ansiktsuttryck att döma föreföll han något nyfiken på om han skulle kunna lyckas. En utmaning helt enkelt.

– Du kan komma tillbaka om en månad.

Efter den tiden ombads jag vänta några veckor. Med spänning åkte jag sedan över för att hämta min matta. Min nyfikenhet över resultatet var gränslös.

På ett bord i företagets kontor låg en nyrenoverad blänkande svart Freyschussmatta. Man förklarade att mattans glans skulle försvinna efter några veckor. Lagningarna av mattan kunde man knappast se. Så välgjort! Mattan hade förstärkts undertill för att kunna hålla många decennier framöver. Man berättade att besökare på kontoret blivit mycket intresserade av mattan. Man förmodade att Freyschuss stod för ett hotell eller liknande som hade egen vagn de hämtade passagerare med vid järnvägsstationen. Detta fick jag dementera och förklara att Freyschuss var en av landets skickligaste tillverkare av häsvagnar för

omkring hundra år sedan. Att vagnen försetts även med andra detaljer som bar firmanamnet.

På min fråga om Charlie kunde tänka sig ta fram gummimattor som denna, även med andra firmanamn eller helt utan namn. Jo, visst skulle han kunna det, men nu hade han och hans medhjälpare så mycket annat att göra, att förslaget föll direkt. Däremot att reparera en och annan matta emellanåt kunde man tänka sig som omväxling till vardagsjobbet.

Priset för arbetet var överkomligt. Skickliga hantverkare som Charlie och hans medhjälpare skall vi vagnägare vara glada över.

SvR

TILL SALU

I-axlad DOG-CART, tillverkad av Karl Lindell i Visby. I:a ägaren var biskop Sheile, Visby. I mycket fint skick.

I-axlad DOG-CART, i original bruksskick (fint renoveringsobjekt).

Magnus Havdell
Tel. 0498-48 41 66

Engelsk JAKTVAGN, tillverkad i London, i mycket fint skick.

Årsmötesresa i Gästrikland och Hälsingland 26-28 april 2002

Gästrikland, Hälsingland med omnejd är 2002 års första resmål. Dit har VHS aldrig varit så därför känns det extra roligt att vi nu äntligen kommer mer norröver.

Årsmötesresorna har haft stor uppslutning vi hoppas så också till denna resa. Ta chansen att se otroliga kulturskatter som vårdas av härliga entusiastiska människor. Vi kan bli tvingade att sätta stopp om deltagarantalet blir för stort. Men alla medlemmar av föreningen som är kallade är givetvis välkomna på årsmötet.

Vissa justeringar i programinnehållet kan eventuellt behövas göras. Men några av resans mål beskrivs här nedan.

Tärnsjö garveri och sadelmakeri blir starten på vår resa på fredag eftermiddag. Där tas vi emot av Torbjörn Lundin som visar och berättar om verksamheten. Är det någon som behöver nya remmar till sin C-fjädevagn eller nya fotsackar mm så går det alldeles utmärkt. Tärnsjö är även känt för sina kvalitets selar. Där får vi också en stärkande kopp kaffe med dopp.

Sedan fortsätter vi vår resa till **Högbo Bruk** för incheckning och en 2 rätters middag. Högbo bruk är ett bruk sen 1600-talet, 1858 var Högbo först i världen med att utveckla besselmermetoden i industriell skala. Ca 1862 lades grunden till staden Sandviken som idag är ett av Sveriges största exportföretag. Idag fungerar Högbo som konferens och äventyrsbruk. Sedan hösten -99 huserar kocklandslagets

lagledare Gert Klötzke som VD för brukshotellet. Kocklandslaget är på Högbo 1 vecka i månaden och tränar Och som vi alla kanske vet gav det resultat i höstas när dom vann OS i Erfurt i Tyskland. Så det borrar för att vi ska få god mat. På kvällen får vi förhoppningsvis tid för god samvaro efter middagen med småprat innan det blir dags att säga god natt.

Vi startar lördagen med att kliva i bussen som tar oss mot Ockelbo hembygdsgård Pålsgården.

Där tar Sally emot oss och guidar oss runt i svunnen tid. Gården består av en hel del intressanta byggnader såsom härbre från 1644 sockenmagasin från 1758 mm. Där finns klädammare, bagarstuga, lanthandel, snickarverkstad skolmuseum, skvaltkvarn och en otrolig samling av gamla föremål för att nämna något katuntryckmallar, selknän av ben och en fin samling åkdon och mycket annat som ej går att specificera. Sally har också lovat oss förmiddagskaffe.

Nästa anhalt blir Lingbo hembygdsgård.

Här tas vi emot av Ester mfl som guidar oss runt. Gården har anor från 1500 - talet. Men på 1700-talet byggdes den byggnad som är Lingbo Hembygdsgård idag. I trädgården finns de så kallade rysstränder (äppelträd) som karolinerna tog med sig till Sverige från sina häradståg i Öst. Där finns sorter som grad mfl.

Vi vänder sedan bussen, som tar oss tillbaka till Ockelbo och Teg-

ners Hotell för att äta lunch.

När vi sedan känner oss mätta och belåtna återvänder vi till **Högbo Bruk** där vi tillbringar en del av eftermiddagen att se alla museer som finns inom området. Nämnas kan vagnmuseet, spetsmuseet, mfl.

Sedan tillbringas resten av eftermiddagen till årsmötet och efterföljande middag. Till kaffet får vi sedan avnjuta lite musikunderhållning. Jag hoppas vi får en trevlig kväll, innan det är dags för en god natts sömn, så vi orkar kliva upp till en ny dag tillsammans.

Efter utcheckning på söndagen förflyttar vi oss till Vreta Hembygdsförening.

Det är en gård med mycket intressant att se bland annat en hel del vagnar, som kommer från trakten runt omkring. Där finns också en vandring från 1700-talet. Efter att ha stärkt oss med en kopp kaffe fortsätter vi till Gävle och lokmuseet.

Gävle Järnvägmuseum Där blir vi guidade i Ostkustbanans lokstallar som rymmer en av världens finaste samlingar av lok och vagnar.

Där finns Drottning Sofias vagn och Oscar den andres audiensvagn. Där intager vi även en lunch i en av restaurangvagnarna.

Resan avslutas på **Karls holms bruk** Där vi får höra berättas om lanchashfre smidet och visning av bruket. Där får vi sedan en kopp eftermiddagskaffe innan det är dags att skiljas åt för den här gången.

Se anmälan nästa sida.

SKAKELMAKAREN

Att böja trä kunde varena snickeri göra för ett antal decennier sedan. Ledstänger i alla profiler och träslag var inga problem att få utförda.

Basa som det egentliga namnet är innebär enligt ordlistan att med ånga mjuka upp trä så att det blir formbart.

Ekborgs böjträprodukter är den enda kvarvarande tillverkaren, som

enbart sysslar med skakeltillverkning.

Materialiet som används är ask. Trädet skall vara rakvuxet och "knastfritt" skänkt för kvistfri. Avverkning sker när saven har avtagit att stiga i trädet. Till skillnad från vagnstillverkning skall asken inte torka ut. Vagntorrt eller möbeltorrt virke försvårar bara processen.

Tjockleken på skaklarna är olika men de mest frekventa utgår från ett raksågat stycke på 60x60 mm. Trästängerna läggs i en lång baslåda, kan vara utförd i både trä, stål eller plåt. Vatten upphettas som i sin tur kondenseras till ånga som förs in i baslådan. Alla hartser och terpinerler frigörs, lakas ur, under processen. Efter 10-12 timmar är alla ska-

Forts. sid. 28

Anmälan och bokning till årsmötesresan 26-28 april 2002

Deltagare i årsmötesresan bokar själva sitt boende.

Alt 1: Pris för en person i dubbelrum, på Högbo Brukshotell ink frukost/natt	740 kr
Alt 2: Pris per person i enkelrum på Högbo Brukshotell ink frukost /natt	950 kr
Alt 3: 2 bädds stuga med egna lakan för 2 pers/natt	420kr
Alt 4: 4 bädds stuga med egna lakan för 4 pers/natt	650 kr
Alt 5: 6 bädds stuga med egna lakan för 6 pers/natt	800 kr
Alt 6: Dubbelrum i sportbyn med hotellstandard med egna lakan, för 2 pers/natt.	500 kr

Alternativ 3, 4, 5 o 6 tillkommer frukost kostnad 75 kr / person.och dag.

Men i dom alternativen finns det även möjlighet till självhushåll.

Alternativ 3,4 och 5 städas själva före avfärd.

Övernattning sker båda dagarna på:

Högbo Brukshotell Ange VHS-tillhörighet och boknings nr AL 876

Box 136 811 22 Sandviken Tel. 026-24 52 00 Fax. 026-24 52 08

Researrangemanget, exklusive boende, kostar 1180 kr per person. Det inkluderar samtliga måltider och kaffe, visningar, inträden och buss under lördagen. Dryck till middagarna på fredag och lördag kväll tillkommer.

Anmälan till resan sker genom inbetalning till VHS postgiro 58 30 56-7 .Anmälningsavgift 300 kr per person skall vara VHS tillhanda senast 15 februari. Reservation för att resan kan bli fulltecknad före anmälningstidens utgång.

Återstående avgift 880 kr per person skall vara VHS tillhanda senast 1 April. Om det är någon som ej önskar närvara vid middagen på lördag kväll var god kontakta undertecknad.

Program, deltagarförteckning, karta mm sänds ut till deltagarna i god tid före resan.

Jag som arrangör för den här årsmötesresan hoppas ni finner programminnehållet intressant och möter upp i Tärnsjö där vi startar vår resa. Jag hälsar nya som gamla medlemmar varmt välkomna till Gästrikland och Hälsingland.Om ni har frågor ring gärna.

Agnetha Weingård

0243-240041 070-3349122 Fax 0243-240001 – E-post : agnetha_w@hotmail.com

HESTEKJÖRETÖY

Svein Magne Olsen (entusiastisk VHS-medlem) har skrivit en bok.

Med det konstaterandet kunde man ju bara hänvisa till Landbruksförlaget i Norge som givit ut boken "HESTEKJÖRETÖY - Horse-drawn Carriages - Med hjul og meier på norske veier" ISBN 82-529-2612-6.

Mitt konstaterande att boken var ett faktum övergick snabbt till ett glädjerus. När jag fick boken i min hand upplevde jag säkert samma känsla som när en 10-årig pojke på julafton öppnar hårda paket och ut-

brister "en sån har jag alltid önskat mig".

Jag bläddrade fram och tillbaka och njöt av innehållet. Vacker, saklig, heltäckande, historisk, lärorik - ja boken har allt som man som önska sig som intresserad av vagn- och körkulturen.

Boken är ett dokument över Svein Magnes otroliga kunskap, entusiasm för körkulturen, noggrannhet, känsla för foto, och inlevelse i skildring från vardagssysslor till fest.

Boken är skriven både på norsk bokmål och engelska med över 700

fotografier och illustrationer.

Boken ger Dig många timmar av glädjande och lärorik läsning och kommer säkert också att fungera som uppslagsbok i ämnet. Det är ingen bok som man stoppar in i bokhyllan - den kommer att ligga framme som för njutning och prydnad.

Försäljningsrutiner är f.n. okänt. Tills vidare har Siv von Rosen några ex. till försäljning.

Tommy Blomquist

Ännu en av våra stora hästkarlar har gjort sin sista resa

Den 3 juli avled Thure Boqvist, Smålandsstenar i en ålder av 73 år. Född 19/4-1928 och uppvuxen på gården Kvarnaryd. Jag har haft nöjet att träffa och lära känna flera av våra allra största hästkarlar av den gamla stammen, jag tänker på män som Bengt "Blomman" Blomquist, Holger Essgård e.o.s.v. och till denna skara räknar jag otvivelaktigt även Thure Boqvist. Thure kom från början mest att syssla med Ardennerhästar, där han var mycket framgångsrik. Den mest kända av dessa var skimmelstoet Gilla 112467 som var mor till godkända hingstar, och även mor till stoet Lova, vars två döttrar gick i fyrspannet som kördes 1996 på Blombergers Herrgård när Ardennerföreningen firade sitt 125 års jubileum. För dessa sin ardennerhästar erhöll Thure ett mycket stort antal diplom, och utmärkelser. Vid tiden omkring 1970 övergick Thure mer till Svenska Halvblod, och åren från 1973 till 1989 var han hingsthållare, med en rad fina Flyingehingstar som Gormand, Niarkos, Dragon, Dolomit, Diamant, Monaco, Pascal, för att nu nämna några. På halvblodssidan hade Thure det förnäma stoet Lilla Lo som han köpt av Florenc Stevens på Huseby och som blev premierad Elit 1988, hon i sin tur var mot till Mona Lo född hos Thure 1983 e Monaco. Även detta sto blir nu i höst premierad Elit, och är i sin tur mot till flera framgångsrika dressyrhästar.

Thure har även gjort stora tjänster för svensk körsport. Det var med Thures hästar Strömsholm började sin körutbildning, vidare har han hjälpt flera av våra fyrspannskuskar i deras start med både hästar och selar. Vi som kände Thure har även intrycket att hos honom för aldrig hästarna illa, utan blev alltid väl behandlade.

Med denne hästkarl hade jag några överenskommelser. Först skall sägas att både Thure och jag själv har vars en samling gamla hästvagnar, i Thures fall ett antal berömda vagnar bland annat de från Djurgårdsbrunn i Stockholm, och både hans och min samling ingår en likvagn. Och en av våra överenskommelser var att den av oss som överlevde den andre, skulle åka hem till den döde, och där ta dennes likvagn, selar och hästar, för att köra den döde till hans sista vila, för finare än så tyckte vi inte att vi kunde göra vår sorti. Ödet ville att Thure gick bort först, varpå jag ringde Thures hustru Ingegerd för att berätta om vårt avtal. Detta hade hon naturligtvis hört talas om, men

trott att vi bara skojade, för som Ingegerd sa, – man kan väl inte göra så nu på 2000-talet, och med en så gammal vagn. Där kunde det hela ha slutat, om Ingegerd inte rådfrågat andra goda vänner. Dessa svarade att vem i hela friden skall åka häst och vagn till sin begravning om inte Thure. Fredagen den 27 juli skulle han begravas. Dagen innan åkte jag ner till Smålandsstenar, fick två män till hjälp att göra likvagnen ren och i ordning, den hade ju inte varit i drift på omkring 60 år. Thures vagnar var jag väl förtrogen med sedan tidigare, vad jag dock inte gett akt på var att vid två av hjulen på likvagnen låg det en rejäl hög med träpulver. – Jag tror nog att var och en av Ekipages läsare lätt inser vad detta betyder. – Även svänglarna var i samma kondition.

Vad gör man i detta läge, ja det bästa hade väl varit att jag tagit med min egen likvagn i stället. Detta bjöd mig emot, det bröt ju mot vårt avtal, alltså fick det bli Thures vagn. Det skulle ju även vara hans hästar och selar. Thure hade minskat på hästhållningen, med ålders rätt, och hade vid sin bortgång bara ett 25 tal hästar kvar. Ingegerd ordnades så två av dem togs hem. Nu kom nästa överraskning, hästarna var inte körda på över ett år, men skam den som ger sig. Det blev provkörning med en fin gammal jaktvagn, och det kändes nog som att hästarna skulle jag klara av. Till all lycka hör att jag ringde Thures och min gemensamma gode vän, den i VM körning kände kusen Göran Peterson från Tranemo. Detta för att höra om han ville åka med på Thures sista resa. Göran, som sedan tidigare visste om våran överenskommelse, tackade ja och båda anlände vi till Smålandsstenar fredag

morgon. Hästarna selades och spändes för vagnen. Thure anlände i bil från Värnamo och vi bar över honom till likvagnen, jag sa hoppla till hästarna och vi kom en meter. Där small båda svänglarna av. Detta kära läsare visar att artikeln på sidan 15 i Ekipage nr. 3-2001 skriven av Göran Nilsson mer än väl äger sin riktighet. Dock var jag ju helt medveten om förhållandet och valde ju av tidigare sagt skäl att ändå försöka använda vagnen. Jag hade i förväg tagit fram två svarta svänglar i reserv, och dessa kom nu till användning. Nytt försök, och nu gick färden bra, vi körde genom Smålandsstenars centrum och vidare ut mot kyrkan. Och att döma av folks uppsyn så tror jag att många trodde att det var en filminspelning på gång, och inte ett begravningsfölje. Sista biten upp till kyrkan är en ganska brant backe, och med tanke på att selarna jag körde med var från slutet på 1800-talet, och lite sköra i lädret så drog både Göran och jag en lättadens suck när vi var uppe. Det blev en vacker begravning med en nästan fullsatt kyrka, och strax före slutet så gick Göran och jag ut och spände för hästarna igen. Bärarna bar på nytt ut Thure till likvagnen, och under tiden vi väntade på att begravningssgästerna ställde upp bakom vagnen, så började två stora kyrkklockor ringa ovanför huvudet på hästarna. Detta var uppenbart något som hästarna inte räknat med, men med hjälp av Görans goda kunskaper, hände inget missöde. Så högtidlig procession ut till graven på kyrkogården där Thure nu fått sin sista vila, och vi andra mist en vän och en riktigt stor hästkarl.

Sten Björkman
Vagnshistoriska Museet

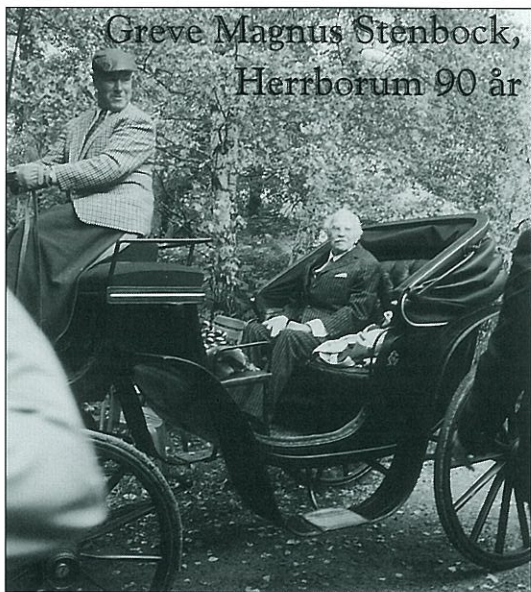
Den 28/9-01 fyllde föreningens hedersmedlem greve Magnus Stenbock 90 år. VHS hade beslutat att uppvakta. Under tecknad som fått uppdraget kontaktade Ove Hilding, eldsjäl i Stenbocks Karoliner och väl förtrogen med greve Magnus Stenbock och Herrborum. Genom Oves försorg fick vi låna "kungavagnen" en viktoria tillverkad i Norrköping i mycket gott skick.

Gunnar "Charlie" Ekstedt, Finspång åtog sig körningen med sina välkända, mörkbruna halvblod, Hector ägd och uppfödd av fam. Ekstedt och No Moor ägd av densamma och uppfödd på Hylinge egd.

När den stora dagen kom uppvaktades greve Stenbock av många vänner och representativa personligheter från när och fjärran.

En mycket delikat buffé stod uppdukad i den magnifika matsalen. Kl. 15 tågade Stenbocks Karoliner upp genom allén i tidsenliga uniformer med standar, trummor och trumpeter åtföljda av ovan nämnda mycket eleganta ekipage i vilket åkte Anette Kruse i hembygdsklädd och under tecknad.

Greve M. Stenbock tog emot på trappen. VHS uppvaktade med standar, blommor och en bok. Till vår glädje anammade greve M. Stenbock vår inbjudan till en åktur runt gårdsplanen mycket uppskattat av alla inte minst övriga gäster. När ekipaget återvände för att hämta upp VHSarna kom två äldre damer och undrade om de inte kunde få uppliva gamla minne och åka efter häst igen, vilket vi naturligtvis med glädje bjöd på. Efter en runda i parken och allén återvände ekipaget i kort galopp upp mot huvudbyggnaden en fantastisk syn för nostalgiska Ekipage vänner.

Greve Magnus Stenbock,
Herrborum 90 år

Efter högtidligt tackande for vi iväg den 6 km långa vägen till uppställningsplatsen genom ett höstfagert landskap för att återgå till nutiden, lasta hästar, personal och rekvisita på motordrivna fordon. En oförglömlig dag!

Linköping okt. 01, Bengt Y Larson

Forts. sid. 26

Andra infästningen i mall.

Mallar.

Färdiga skaklar för träningen.

kelämnen tillräckligt mjuka för vidarebearbetning.

Johnny Ekberg, skakelmakaren har sedan ca. 5 minuter att forma, böja och fixera ämnet i en mall. Detta kan vara nog så stressigt, eftersom träet blir styvare och styvare och spröddare och spröddare, vilket får till följd att sprickor uppstår.

Efter detta moment får skakelämnat torka i formen ca. 14 dagar därefter kan vidare bearbetning ske.

Maskiner i alla dess former har nu

för tiden underlättat mycket för hantverkare och för Johnnys del innebär det att ensam göra en skakel som det tidigare var två till tre man för att göra, vilket i sin tur medfört att kostnadsutvecklingen kunnat hållas nere. Hästsverige har många att tacka för, men utan travet hade det nog sett annorlunda ut spel och dubbel har medfört att sponsring eller bidrag kan ges för att hålla övrig hästsport igång på den nivå som den idag befinner sig på.

Johnnys största kund är för övrigt en sulkytillverkare till vilken han tillverkar olika skaklar. På ett år blir det ett par hundra.

Säkert finns det många vagnsentusiaster som har en eller annan skakel som sett sina bästa dagar. Hjälpen finns närmare än många kanske trott och det går säkert bra att ringa VHS-medlemmen Johnny Ekberg så fixar han problemet.

Thomas Burman

Holmgrens

N. HOLMGREN & CO
— etablerad 1898 —

Saluhallen Mårtenstorget

Firman med egen tillverkning
av Charkuterivaror

046-211 15 44

HEGELUND & MARSVIK ARKITEKTER AB

Magle Lilla Kyrkogata 28
223 51 LUND
Telefon 046-211 77 00 växel
Fax 046-12 84 87

Din ICA handlare

LARSSONS LIVS

Ramsjö 3320, 269 93 Båstad – Telefon 0431-36 60 05

*När det gäller all slags
grävningsarbeten kontakta
Bröd. Alf o. Lars Claessons*

GRÄVMASKINER

Tel: 0490-306 05, 070-555 69 03
0493-200 87, 070-555 69 04

**BEVARA DITT LÄDER
MJUKT, SMIDIGT OCH
VATTENAVVISANDE
SAMT FÖRSTÄRKER
DESS RIVSTYRKA.**

VHS-Medlemmar
använder gärna Ekol-olja
vid konservering av
skinn och läder.

EKOL AB

Inregistrerat i Kungliga Patent-
verket 1905 och 1992 i United
States Patent and Trademark
Office nr. 1.723.179.

581 11 LINKÖPING

Telefon/Telefax
0502-424 58

Mobiltelefon
070-591 89 51

VI TILLVERKAR:

Giggjar, Rockards, Maratonvagnar, Åkvagnar,
Handikappvagnar, Flakvagnar m.m.

IMPORTVAGNAR:

Wagonetter, Jaktvagnar, Spider, Buggy, Vagnslyktor m.m.

Gummipålågger hjul

FÖNSTERPUTSKÅREN AB

Butik – Kontor – Lägenheter – Villor

Pastellv. 13 – 121 36 JOHANNESHÖV
Tel. 08-659 63 17 – Mobiltel. 070-667 88 65

Forsby Teleteknik

Björkvägen 1 – 803 43 GÄVLE
Tel. 026-64 48 48 – Mobiltel. 0705-56 59 66

**Installation och service av
passagekontroll, larm, telekommunikation och intern-TV**

Helges Bilservice AB

Bilverkstad med full service

V. Tommarp 3048 - 231 93 TRELLEBORG
Telefon 0410-33 00 67

BETALD ANNONSPLATS

Marknadstidning B

Avs:

Vagnhistoriska Sällskapet

Stambanavägen 135

141 39 HUDDINGE

Malmö stad

Mångfald. Möten. Möjligheter.

Välkomna till

Vagnmuseet vid Drottningtorget i Malmö!

Sveriges bredaste samling av hästdragna vagnar.

Samling av cyklar, kärror, barnvagnar m.m.

Öppet fredagar kl. 9–16.

Malmö Museer, Box 406, 201 24 Malmö.

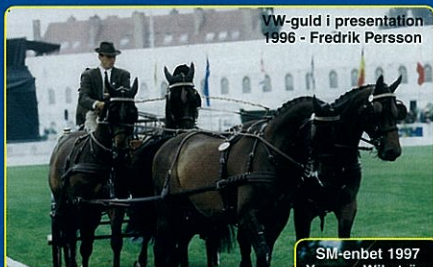
Telefon 040-34 10 00 vx., www.malmo.se/museer

Sveriges bönder på väg mot världens renaste jordbruk

LANTBRUKARNA I SKÅNE. TEL. 0413 - 55 90 00

Svenska kvalitetselar

VW-guld i presentation
1996 - Fredrik Persson

SM-enbet 1997
Yvonne Wikström

Maraton

Tillverkade
av vegeta-
biliskt
kromfritt
läder
från eget
garveri.

Körselar • Arbetselar • Tömkörningsgjordar • Travselar

TÄRNSJÖ

Founded 1873 - Still tanning
www.tarnsjogarveri.se

Tärnsjö Garveri AB
S-740 45 Tärnsjö, Sweden
Telephone +46 292 707 50
Fax +46 292 707 69

Pilgrändens Wårdshus

Pilgränd 6, Ystad, tel 0411-147 31

Välkommen till charmig 1800-talsmiljö
med bl.a uteservering på kullerstensgård.

Allt är hemlagat och hembakat.

Mitt i Ystads centrum.

☞ Fullständiga rättigheter ☞ A la Carte

☞ Dagens ☞ Kaffe m.m.

RIVNERS AB

Hus- och ombyggnadsrivningar

Kontor

Tel. 08-448 30 50

Fax 08-448 30 55

Slipstensvägen 3

142 50 SKOGÅS

Försäljning Nytt & Beg

Tel. 08-771 05 50

Fax 08-771 20 05

Fräsärvägen 11

142 50 SKOGÅS

Schering-Plough Animal Health

Box 27190 – 102 52 STOCKHOLM

Telefon 08-522 21 500 – Fax 08-522 21 501